

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce
Pražské pravoslavné chrámy
Prague Orthodox Churches

Vedoucí práce:
doc. ThDr. Gorazd Josef
Vopatrný, Th. D.

Autor:
Petra Svobodová

Praha 2011

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především mému vedoucímu práce, doc. ThDr. Gorazdu Josefu Vopatrnému, Th. D. za čas a pečlivé připomínkování, dále mé rodině za trpělivost, a všem vstřícným lidem, které jsem při shánění podkladů potkala a kteří mi s prací pomohli, jmenovitě panu Palatajkovovi. Děkuji.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Pražské pravoslavné chrámy napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 27. června 2011

Petra Svobodová

Anotace

Bakalářská práce „Pražské pravoslavné chrámy“ si klade za cíl podat krátký přehled všech pravoslavných chrámů a kaplí na území města Prahy. Pojednává o tom, kdy a jak pravoslavná církev chrámy získala. U každého objektu je popsána stručně historie, zda byl chrám či kaple vytvořen z římskokatolického kostela či jiné stavby, nebo byl postaven přímo pravoslavnou církví. Popisuje, jak probíhalo působení pravoslavných. Dále se popisuje architektonické řešení objektů, a jejich vnitřní vybavení, se zvláštním zřetelem na pravoslavné liturgické předměty. Je popsán současný stav a využívání objektů.

Anotation

The main aim of my bachelor thesis “Prague Orthodox Churches” is to bring a short summary of all Prague Orthodox churches and chapels. It is about “when and how” the Orthodox Church gained their churches. Each object has a brief description of its history, whether the church was rebuild from a temple (roman catholic church) or a different building or whether it was built directly by Orthodox Church. The history is completed by description of the architecture solution and inside equipment with a special on Orthodox liturgical articles. The next part describes contemporary period and current usage of the buildings.

Klíčová slova

Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku, pravoslaví, Praha, pravoslavné chrámy, historie, architektura, bohoslužby, monografie.

Key words

The Orthodox Church of the Czech Lands and Slovakia, Orthodoxy, orthodox churches, history, architecture, worship services, monograph.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Boj o získání kostela	8
3. Chrám sv. Mikuláše	10
3. 1. Historie.....	10
3. 2. Architektura a výzdoba	11
3. 3. Působení pravoslavných	13
4. Katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje	16
4. 1. Historie.....	16
4. 2. Architektura	17
4. 3. Chrám jako pravoslavný	19
4. 3. 1. Vybavení chrámu	21
4. 3. 2. Bohoslužby	21
4. 4. Národní památník hrdinů heydrichiády	21
5. Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice.....	24
5. 1. Hřbitov	24
5. 1. Historie.....	25
5. 2. Architektura	26
5. 3. Interiér chrámu.....	27
5. 4. Krypta	29
5. 5. Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice dnes	30
6. Kaple sv. Mikuláše	31
6. 1. Historie.....	31
6. 2. Vybavení kaple	34
6. 3. Bohoslužby	34
7. Chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice.....	35
7. 1. Historie.....	35
7. 2. Architektura	36
7. 3. Historie 3. pravoslavné církevní obce.....	37
7. 4. Vybavení chrámu	37
8. Chrám sv. archanděla Michaela.....	39
8. 1. Historie.....	39
8. 2. Architektura	40
8. 3. Vybavení chrámu	43
8. 4. Bohoslužby	43
9. Chrám sv. velkomučedníka Jiřího Vítězného	44
9. 1. Historie.....	45
9. 2. Architektura a vybavení chrámu	45
10. Kaple Všech svatých Země české.....	47
10. 1. Historie domu	47
10. 2. Kaple	48
10. 2. 1. Využití kaple.....	49
11. Závěr	50
Použitá literatura	52

Seznam zkratek

č.	číslo
čp.	číslo popisné
kap.	kapitola
obr.	obrázek
s.	strana, strany
srov.	srovnej
sv.	svatý, svatá, svatí

1. Úvod

Na každém místě budou přinášet mému jménu kadidlo a čistý obětní dar.

Malachiáš 1,11

O Praze se říká, že je to město stovek věží. A mnohé z nich jsou právě věže kostelní. Kostely, v pravoslavném názvosloví chrámy, jsou nedílnou součástí pražské architektury. A těch několik, ve kterých se schází pravoslavní křesťané, jistě zaslouží pozornost. Avšak povědomí veřejnosti o pravoslaví na pražském území je velmi malé. Lidé z mého okolí jsou názoru, že v Praze určitě pravoslavné kostely jsou, ale o konkrétních stavbách nevědí. Ani sami pravoslavní křesťané mnohdy neznají všechna místa, kam by mohli zavítat na bohoslužbu. Dohledat bližší informace může činit jisté problémy, hlavně proto, že jsou po troškách rozesety na různých místech.

Ráda bych proto podala souborný přehled pražských pravoslavných chrámů či kaplí.

V úvodní části bych ráda shrnula situaci, do níž se dostala nově vzniklá československá pravoslavná církev a její snahu o získání nemovitostí na pražském území. Následující část věnuji přímo konkrétním stavbám, které získala v užívání, a to z hlediska historického, architektonického a liturgického. V závěru bych se chtěla zamyslet nad Prahou jako prostorem pro české pravoslaví.

2. Boj o získání kostela

Pravoslavná církev na našem území po mnohá staletí prakticky neexistovala. Když se koncem 19. století začalo ozývat volání po jejím znovuvytvoření, přineslo to s sebou i otázku materiálního charakteru – jak získat chrámy. Pravoslaví se nemohlo kontinuálně navázat na předchozí tradici, a tak muselo místa pro scházení, modlitby a bohoslužby teprve najít.

Postavení pravoslavných křesťanů nebylo lehké. Z počátku byli spíše trpěni, než cokoli jiného. A o státní podpoře nelze mluvit už vůbec. První pravoslavné chrámy byly postaveny v západočeských lázeňských městech již koncem 19. a začátkem 20. století.¹ Na zbylých místech se bohoslužby mnohdy konaly jen v zapůjčených prostorách – školách, tělocvičnách, kostelech jiných konfesí, což bylo spíše nouzovým řešením.

Zajistit si vlastní chrám proto nebylo jednoduché. Připadaly v úvahu dvě varianty – postavit ho, nebo získat už existující objekt a patřičně ho upravit. Obě dvě se realizovaly. V Praze máme jak pravoslavné chrámy v objektech původně nepravoslavných, tak chrámy vystavené přímo k tomuto účelu.

Prvním pražským pravoslavným chrámem byl chrám svatého Mikuláše na Staroměstském náměstí, pronajatý již roku 1870. Bohužel působení pravoslavných zde nemělo dlouhého trvání. Obavy státu z ruského vlivu a následně první světová válka přerušily pravoslavné bohoslužby. Po válce byl spolužíván s Církví československou, a po druhé světové válce zde již nebylo působení pravoslavných žádoucí a chrám využívat nesměli (viz kapitola 3).

Poválečné období bylo specifické v tom, že se samostatná, státem uznaná církev, teprve utvářela. Nejednotnost těch, kteří se hlásili k pravoslavné víře, situaci nikterak neulehčovala, spíše naopak. Pravoslavní neměli vlastního majetku, a tak vyvstal problém, jak zajistit v hlavním městě místo ke konání pravoslavných bohoslužeb.

Biskup Gorazd si uvědomoval, že nemá finance na stavbu chrámu podle pravoslavných představ, a tak se pokoušel získat nějakou již stojící, nevyužívanou budovu.

Česká náboženská obec pravoslavná se již roku 1920 pokouší od Ministerstva kultu získat bývalou školní kapli sv. Kříže Na Příkopech, která nebyla využívána. Tento pokus je však neúspěšný, ministerstvo situaci nikterak nespěchá řešit, a až když kapli začne využívat církev řeckokatolická, ozve se (po třech letech) pravoslavné obci s dotazem, zda trvají na

¹ MAREK, Pavel – BUREHA, Volodymyr. *Pravoslavní v Československu v letech 1918-1953*. S. 135

požadavku. Ministerstvo nabízí pravoslavným jako náhražku bývalou konírnu, což je však pro ně nepřijatelné a toto místo nepovažují za dostatečně důstojné pro bohoslužby.² Ministerstvo školství pouze poukázalo finanční příspěvek na uhrazení všech administračních nákladů.³

Předseda pravoslavného sdružení usiluje o benediktinský chrám a klášter v Emauzích na Slovanech, též marně. Biskup Gorazd chtěl získat kostel sv. Jana Na prádle a přilehlé budovy, pro administrativní správy eparchie a pravoslavný monastýr sv. Prokopa Sázavského, případně internát pro bohoslovce připravující se na maturitu, dokonce získal od státu finanční podporu na koupi r. 1929, ale jednání se protahovala a 1931-2 ztroskotala úplně. Od roku 1926 se zajímal o barokní kostel sv. Karla Boromejského na Zderaze, a v roce 1933 ho církev skutečně získala (viz kapitola 4).⁴

Po ztrátě možnosti působit v chrámu sv. Mikuláše (1945) se bohoslužby přesunují do již existující hřbitovní kaple na Olšanských hřbitovech (viz kapitola 5) a do sborovny Profesorského domu v Bubenči, kde vzniká kaple sv. Mikuláše (viz kapitola 6). Postupně pravoslavní zikávají, respektive jsou jim zapůjčeny, další objekty: chrám Zvěstování přerodící Bohorodici Na Slupi r. 1994 (viz kapitola 7), chrám sv. Jiřího vítězného postavený v roce 1999 na velvyslanectví Ruské federace (viz kapitola 9) a chrám sv. archanděla Michaela v Kinského sadech, propůjčený v roce 2008 (viz kapitola 8). Posledním objektem, který zde zmíním, je malá domovní kaple v hotelu ICON zasvěcená všem svatým Země české (viz kapitola 10).

² GRIGORIĆ, Vladimír. *Pravoslavná Církev v Republice Československé*. S. 68-69

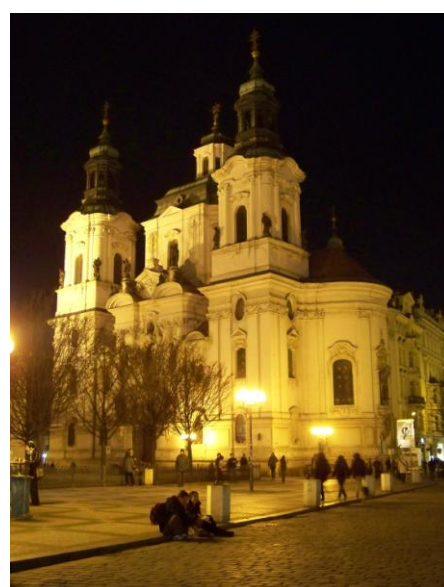
³ Tamtéž. S. 69

⁴ MAREK, Pavel – BUREHA, Volodymyr. *Pravoslavní v Československu v letech 1918-1953*. S. 142-143

3. Chrám sv. Mikuláše

První kostel, který získali v novodobé historii do užívání pravoslavní, je chrám svatého Mikuláše na Staroměstském náměstí. Nebylo to však na dlouho. Politická situace pravoslaví nepřála. Jeho historie je celkově pohnutá. Dnes je jednou z nejznámějších barokních památek Prahy a dominantou náměstí. V užívání ho má Církev československá husitská a konají se v něm též různé kulturní akce, především koncerty.

Obrázek č. 1 – Chrám sv. Mikuláše

3. 1. Historie

Původně na tomto místě stál jiný kostel. Byl pravděpodobně románský, ovšem první doloženou zmínku o něm máme až z roku 1273.⁵ Byl hlavním farním kostelem na Starém Městě.

Ve 14. století byl goticky přestavěn a rozšířen. Kázal tu například Jan Milíč z Kroměříže. Začátkem století 15. získali kostel stoupenci přijímání pod obojí, a po dvě století se tu střídali faráři různých vyznání. Roku 1628 jej získal řád premonstrátů, ale již sedm let po té ho obdrželi benediktini ze Slovanského kláštera. Ti ho roku 1660 přestavěli barokně. Tato stavba byla zbořena roku 1732.⁶

Na jejím místě vyrost nový kostel a klášter. Nechal ho postavit tehdejší opat Anselm Vlach, jehož dodnes připomínají písmena AWA na fasádě. Původní plán vypracoval Vít Václav Kaňka, stavbu však nakonec realizoval slavný barokní architekt Kilián Ignác Dienzenhofer.⁷ Dokončena byla roku 1737. Ale už v roce 1785 byl kostel a klášter zrušen Josefem II. Roku 1791 budovu zakoupil pražský magistrát, a používal ji jako skladiště obilí, nábytku a uschování pražské registratury. V klášteře, před tím, než byl roku 1897 zbořen, bylo v letech 1816 – 1880 divadlo, které hrávalo činohru, ale i operu. Kostel byl roku 1865 přebudován díky své vynikající akustice na koncertní síň.⁸

⁵ KUBÍN, Antonín. *Dinzenhoferové a jejich slavná díla v království Českém*. S. 22

⁶ BEDRNÍČEK, Pavel. *Příběhy pražských svatyní*. S. 276 -279

⁷ KUBÍN, Antonín. *Dinzenhoferové a jejich slavná díla v království Českém*. S. 22

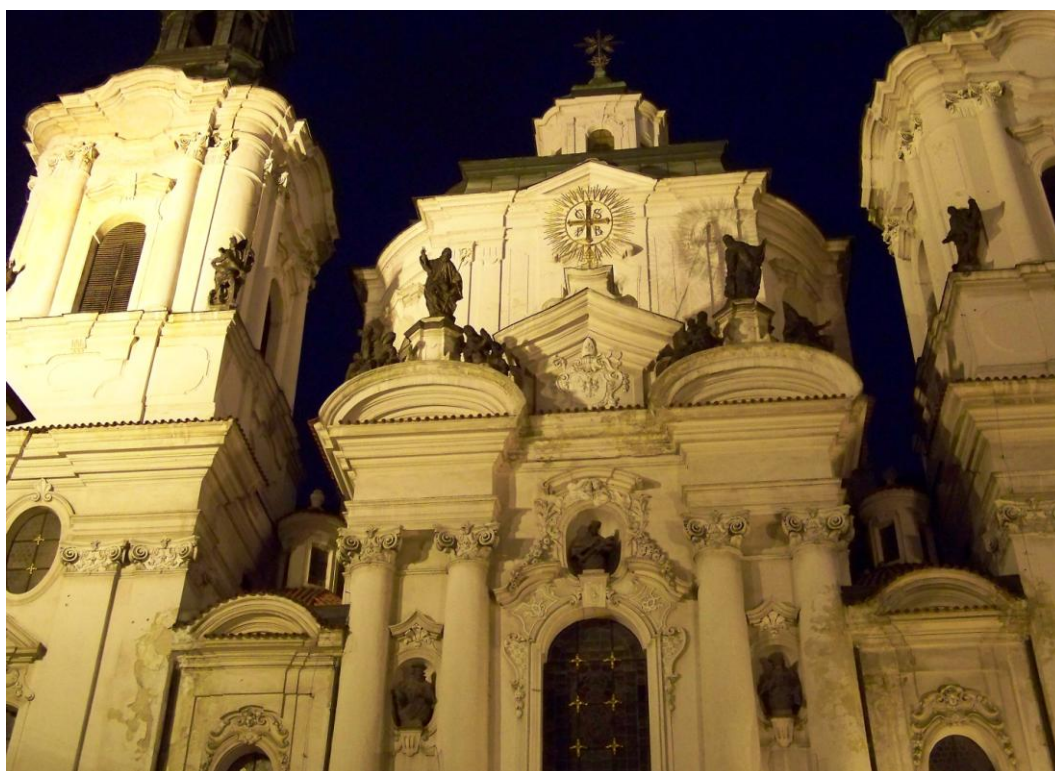
⁸ Tamtéž. S. 25-26

3. 2. Architektura a výzdoba

Dnes stojí chrám svatého Mikuláše na Staroměstském náměstí. To je však až výsledek asanace. Původně stál tento kostel na náměstí daleko menším, zvaným Kurný trh, které dotvářel Krenův dům a zadní trakt radnice. Na toto místo byl také projektován. Přesto se však nádherně vyjímá i v dnešním umístění. Tento barokní skvost se drží zásady klamat návštěvníka, jelikož jeho vnější podoba je naprosto odlišná od dojmu, jímž působí chrámový prostot zevnitř. Loď s vysokým stropem a lucernou ve vršku kopule obklopují průchozí kaple, na západě předsíň, na východě prostor oltáře.

Bohatá štuková ornamentální i figurální výzdoba je dílem Bernarda Spinettiho.⁹ Sochařskou výzdobu exteriéru (Obr. č. 2) a 8 soch v kopuli provedl Antonín Braun. Nechybí socha svatého Mikuláše, dále několik českých světců (sv. Ivan, Ludmila, Václav, Prokop), další světci a alegorické vyjádření ctností, ale i Starého a Nového zákona. Vnějšík chrámu je tvořen ještě dalšími dvěma sochami sv. Mikuláše, jež pocházejí z pozdějších období.¹⁰ Z novodobé tvorby stojí za zmínku několik drobných děl od Františka Bílka.

Obrázek č. 2 – Bohatá sochařská výzdoba průčelí chrámu

⁹ *Chrám svatého Mikuláše* [text náboženská obec Církve československé husitské a Jan B. Lášek; fotografie Jiří Všeetečka, Miloslav Hušek]. S. 6

¹⁰ BEDRNÍČEK, Pavel. *Příběhy pražských svatyní*. S. 280-281

Fresky provedl malíř Kosma Damián Asam. Zobrazují výjevy ze života svatého Mikuláše, patrona chrámu, a svatého Benedikta, autora řehole, na jejímž základě vznikl řád benediktinů. Fresky byly zabileny pravděpodobně roku 1864,¹¹ někteří tuto necitlivou úpravu připisují působení pravoslavných v chrámu.¹² Ti vyzdobili chrám malbami Petra Maixnera a Jana Hannovera.¹³ Kopule byla vymalována světle modře se zlatými hvězdami (dnes jsou opět odkryty Asamovy fresky), nad oltář přibyl obraz Krista (Obr. č. 3). Roku 1880 obdržel chrám rozměrný křišťálový lustr (Obr. č. 4), který má tvar carské korunovační koruny, dar od posledního ruského cara Mikuláše II. Lustr zhotovily sklárny v Harrachově.¹⁴

Obrázek č. 3 – Zápřestolní freska znázorňující Krista

Další, níže zmíněné vybavení, už v chrámu není. Ikonostas, který zde stával, byl mramorový, ve středu dveře se zlaceným rámem, zastřené červenou damaškovou oponou, s obrazy svatých Cyrila a Metoděje, svatého Václava a svaté Ludmily. V horní části bylo sedm kulatých obrazů svatých.¹⁵ Ikonostas byl vyroben v Moskvě, a byl kritizován pro svou nevkusnost. Jeho část byla přemístěna do kaple sv. Mikuláše (viz kap. 6).

Stával tu též pamětní boční ikonostas, jež měl připomínat vyvraždění carské rodiny. Byl zhotoven roku 1942 architektem Šapovem a vyobrazení na něm byli sv. Mikuláš, po jeho boku z jedné strany svatý Alexandr, z druhé svatá Alexandra, pod nimi sv. Taťána, Olga, Marie a Anastázie (světci, jejichž jména nesli členové carské rodiny) a v nejnižší řadě další ruští svatí.¹⁶

¹¹ KUBÍN, Antonín. *Dinzenhoferové a jejich slavná díla v království Českém*. S. 23

¹² BEDRNÍČEK, Pavel. *Příběhy pražských svatyní*. S. 280

¹³ KUBÍN, Antonín. *Dinzenhoferové a jejich slavná díla v království Českém*. S. 26

¹⁴ BEDRNÍČEK, Pavel. *Příběhy pražských svatyní*. S. 282

¹⁵ KUBÍN, Antonín. *Dinzenhoferové a jejich slavná díla v království Českém*. S. 27

¹⁶ ŠNEPP, Otto Antonín. *Chrám sv. Mikuláše na Starém Městě pražském, po stránce historické a výtvarnické a bývalým klášterem, od prvopočátku po dnešní dobu*. S. 14; Srovnej: KOPŘIVOVÁ, Anastazie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze*. S. 88-89

Po stranách balustrády byly umístěny obraz Krista modlícího se na hoře Olivetské od malířky Severové a kříž s ukřižovaným Kristem.¹⁷

3. 3. Působení pravoslavných

V druhé polovině 19. století existoval v české společnosti zájem o pravoslaví a ruskou kulturu. Slovanský národ v Rakousko-uherské říši se ohlížel po ostatních Slovanech, a ruské panslavistické tendence zde měly nemalý ohlas, i když v 70. letech již došlo k jejich realističtější reflexi. Několik lidí, z významných jmen např. František Palacký nebo František Brauner, se roku 1867 zúčastnili národopisné výstavy v Moskvě.

Ale snahy o zřízení pravoslavného kostela v Praze se projevovaly již koncem první poloviny 19. století.¹⁸ K realizaci došlo ale až o několik desetiletí později. Pražské městské zastupitelstvo se neoficiálně táže ruské církve, zda by neměla zájem o kostel v Praze. Ta na to odpovídá oficiálním vyjádřením přání mít zde duchovní centrum, pro ruské návštěvníky města.¹⁹ Roku 1870 byl pronajat nevyužívaný katolický chrám sv. Mikuláše. Zasloužil se o to též otec Michail Fjodorovič Rajevskij, duchovní správce ruského vyslanectví ve Vídni.²⁰ Rakouská vláda však nedovolila chrám koupit, a pronajat byl pouze soukromé osobě – členovi Slovanskému dobročinnému výboru hraběti Petru Arkad'jeviči Goleniščevu-Kutuzovovi.²¹ Chrám mohl sloužit pouze jako soukromý, bohoslužebné úkony nebyly z právního hlediska platné. Později byla zakázána jakákoli propagace pravoslaví, včetně veřejných průvodů a nošení liturgických rouch na veřejnosti.²²

Přípravy na vysvěcení trvaly několik let, a byly pro svou zdlouhavost kritizovány. Chrám byl vysvěcen 28. srpna²³ 1874²⁴ otcem Rajevským za hojně účasti lidu (3000 osob), ale také některých pražských zastupitelů, poslanců a prokurátora posvátného Synodu Konstantina Petroviče Pobedonosceva.²⁵ Byla vydána také česká informační brožura s názvem *V čem záleží trest pravoslaví?* Tato akce byla chápána jako podpora českého národa.

¹⁷ ŠNEPP, Otto Antonín. *Chrám sv. Mikuláše*. S. 14

¹⁸ *Cesty na východ: Češi v korespondenci M. F. Rajevského*. S. 261

¹⁹ IVANTYŠYNOVÁ, Tatiana. *Pravoslávie v rusko-českých vztáchoch v 60.-70. rokoch 19. stor.* S. 112

²⁰ Srov. *Cesty na východ: Češi v korespondenci M. F. Rajevského*

²¹ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 60

²² GRIGORIČ, Vladimír. *Pravoslavná Církev v Republice Československé*. S. 40 - 41

²³ Srov. *Cesty na východ: Češi v korespondenci M. F. Rajevského*. S. 14. Udáno datum 16. srpna.

²⁴ GRIGORIČ, Vladimír. *Pravoslavná Církev v Republice Československé*. S. 41

²⁵ IVANTYŠYNOVÁ, Tatiana. *Pravoslávie v rusko-českých vztáchoch v 60.-70. rokoch 19. stor.* S. 115

Ivantyšinová²⁶ uvádí, že Ruských návštěvníků, kteří se zde zastavovali nejvíce na cestě do západočeských lázní, bývalo nejvíce 90, a z Čechů chodili do chrámu spíše jednotlivci, někteří navíc lákáni více chrámovým sborem nežli pravoslavnou věroukou. Na začátku 90. let byl chrám uzavřen.²⁷

Působili tu kněží Alexandr Leběděv, Nikolaj Apraskin a Nikolaj Ryžkov. Posledně zmíněný kazatel a pedagog získal pro pravoslaví mnohé Pražany, vydal český katechismus pravoslavné kalendáře, založil (náhradou za nepovolenou církevní obec) spolek Pravoslavná beseda, jenž sdružoval tyto věřící. Koncem roku 1914 byl ale zatčen a odvezen do koncentračního tábora v Chebu, později do Mödersdorfu. O tři roky později ve Vídni odsouzen k trestu smrti za službu ruské politice, a že chtěl sjednotit všechny Slovany pod jednu víru. K vykonání trestu sice nedošlo, ale Ryžkov umírá na následky krutého zacházení roku 1920 v Petrohradě.²⁸ Později byla umístěna v chrámě prostá pamětní deska, která je zde dodnes.

V roce 1914 vstoupilo Rakousko-Uhersko do válečného stavu s Ruskem, a pravoslavným byla vypovězena smlouva. Ve válečných letech obstarávali duchovní správu pražským pravoslavným rumunští vojenští kněží.²⁹ Kostel začal sloužit pražské vojenské posádce. Toto období bylo však pro samu stavbu přínosem. Byli sem svoláni umělci povinní vojenskou službou, aby kostel opravili³⁰ a také ho vybavili řadou soch a obrazů, např. František Ženíšek nebo Oldřich Blažíček.³¹

V roce 1920 žádá Miloš Červinka o navrácení chrámu do rukou nově založené České náboženské obce pravoslavné, a ačkoli ministerstvo nemá námitek, chrám je nakonec pronajat Církvi československé³², která směřovala v prvních letech též k pravoslavné orientaci. Ta zde byla počátkem roku vyhlášena a konala tu bohoslužby v českém jazyce. Ta povolila spoluužívání chrámu Ruské pravoslavné církvi. Liturgie se konala před bohoslužbou Církve československé, za pomoci přenosného ikonostasu, a pravoslavní využívali též prostor jedné z bočních kaplí, kde se například zpovídalo. Sloužili tu biskup Sergij, archimandrita Isaakij a kněz Michail Vasněcov. Roku 1921 vzniká při chrámu řádná pravoslavná obec. Po vyprofilování Církve československé jako nepravoslavné se ti, jež se přiklonili

²⁶ IVANTYŠYNOVÁ, Tatiana. Pravoslávie v rusko-českých vzťahoch v 60.-70. rokoch 19. stor. S. 109-117

²⁷ Tamtéž. S. 115-116

²⁸ ŠNEPP, Otto Antonín. *Chrám sv. Mikuláše*. S. 12

²⁹ Srov. GRIGORIČ, Vladimír. *Pravoslavná Církev v Republice Československé*. S. 49

³⁰ BEDRNÍČEK, Pavel. *Příběhy pražských svatyní*. S. 280

³¹ ŠNEPP, Otto Antonín. *Chrám sv. Mikuláše*. S. 15

³² GRIGORIČ, Vladimír. *Pravoslavná Církev v Republice Československé*. S. 49

k pravoslaví s biskupem Gorazdem v čele, se připojili k České náboženské obci pravoslavné, a útočiště později nachází v chámě sv. Cyrila a Metoděje (viz kapitola 4).

Po válce, v květnu 1945 byl chrám pro pravoslavné uzavřen, oficiální důvod bylo poškození z doby Pražského květnového povstání.³³ Věřící se proto začali scházet v bubenečském Profesorském domě (viz kapitola 6) a v Olšanské kapli (viz kapitola 5).

V posledních letech se zde tradice pravoslavných bohoslužeb opět obnovuje, slouží se tu o velikonočních svátcích. Jinak je chrám hojně využíván k bohoslužbám Církve československé husitské a ke konání koncertů. Pro návštěvníky je přístupný denně.

Obrázek č. 4 – Křišťálový lustr dodnes připomíná působení pravoslavných

³³ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 72

4. Katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje

Nedaleko Karlova náměstí, v Resslově ulici č. 9a, stojí nepřiliš nápadný barokní kostel s bílou omítkou. Do paměti lidí se zapsal především jako poslední úkryt parašutistů, kteří podnikli atentát na zastupujícího říšského protektora (viz dále). Na první pohled upoutá poloha kostela. Stejně jako nedaleký goticky přestavěný kostel sv. Václava se i nynější pravoslavná katedrála nachází nad úrovní ulice, a ke vstupu musíme použít schodiště.

Tento kostel je jednak katedrální, sídlo pražského arcibiskupa a metropolitě Českých zemí a Slovenska, ale také farním chrámem první pražské pravoslavné obce.

4. 1. Historie

Dnešní chrám sv. Cyrila a Metoděje je pravděpodobně již třetí církevní stavbou na tomto místě. První měla být údajně kaplička, kterou zde nechal postavit první křesťanský kníže Bořivoj, a vysvěcena byla sv. Metodějem. Zmiňuje se o ní ve své kronice Václav Hájek a též tak řečený Dalimil. Místu se říkalo na Zderaze, podle pána Zderada, který byl u zdejší kapličky pochován. Dodnes se tak jmenuje jedna z ulic.³⁴

Zderadův syn Letoslav postavil na tom místě kostel sv. Petra a Pavla, jehož existence je zde doložena r. 1115. V posledním desetiletí 12. století zde vznikl klášter jeruzalémských křížovníků. Byly tu uloženy ostatky sv. Kříže a téměř čtyř desítek světců a světic. Klášter měl rozsáhlý majetek a byl velmi vážený.³⁵

Za husitský válek, v letech 1419-1420, byl zrušen a až do roku 1699 byl zbořenou, z chrámu zůstala jen část kůru. Teprve potom se začalo s opravami a také se sem

Obrázek č. 5 – Chrám sv. Cyrila a Metoděje

³⁴ ŠUVARSKÁ, Eva. O nejstarší historii chrámu sv. Cyrila a Metoděje.

³⁵ Tamtéž.

navrátili křížovníci. V 18. století byl chrám za finančního přispění císaře Karla VI. obnoven v barokním slohu.³⁶

První plány a začátek stavby jsou připisovány Pavlu Ignáci Bayerovi,³⁷ který začíná s prací r. 1730, a po něm stavbu přebírají další, dokončuje slavný architekt Kilián Ignác Dienzenhofer, mimo jiné autor chrámu sv. Mikuláše na Starém Městě (viz předchozí kapitola). Stavbu chrámu dokončuje r. 1735, o pět let později i celý areál emeritního domu, útulku pro přestárlé římsko-katolické kněze.³⁸ Ten byl značně rozlehlý, což do dnes připomíná jakési náměstíčko před vchodem do chrámu, ohrazené barokní mříží. Chrám byl zasvěcen 30. října 1735 sv. Karlu Boromejskému, římsko-katolickému světcovi, který se staral o nemocné při morové epidemii.³⁹

Roku 1783 emeritní dům ruší Josef II.,⁴⁰ v následujících letech se z kláštera staly vojenské kasárny, kostel odsvěcen⁴¹ a sloužil jako vojenské skladiště. R. 1877 budovu přebírá Vysoká škola technická, jež zde měla přednáškový sál, a posléze zde instalovala model cukrovaru.⁴²

V letech 1893-1895 došlo k úpravě celé ulice – byl výrazně snížen terén, a stavba se tak ocitla na jakémisi soklu, její sklepení bylo obnaženo. Kostel sv. Karla Boromejského měl být dokonce zbořen, k demolicí ale nakonec nedošlo. Nový vstup do budovy se řešil až ve dvacátých letech 20. století.⁴³

Pravoslavná církev se začíná o objekt zajímat již roku 1925.⁴⁴ Současně s ní se o kostel zajímá i řeckokatolická církev.⁴⁵ Pravoslavné církvi byl přiknuta usnesením vlády z července 1933.⁴⁶

4. 2. Architektura

Na to, že je chrám barokní, je to poměrně prostá stavba. Dvěma svými stěnami přiléhá k okolním budovám. Fasádu zdobí především pilastry se zdobenými jónskými hlavicemi. Nad vysokými okny vlnité nadokenní římsy, vodorovně stavbu člení dole římsa spojující sokly

³⁶ ŠUVARSKÁ, Eva. O nejstarší historii chrámu sv. Cyrila a Metoděje.

³⁷ I když se lze často setkat se zjednodušením, jež připisuje autorství celé stavby pouze K. I. Dienzenhoferovi

³⁸ BAŤKOVÁ, Růžena a kol. *Umělecké památky Prahy*. S. 95

³⁹ Tamtéž. S. 96

⁴⁰ Tamtéž. S. 96

⁴¹ ŠUVARSKÁ, Eva. O nejstarší historii chrámu sv. Cyrila a Metoděje.

⁴² PULEC, Kryštof. *Pravoslavný katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje v Praze 1935-1985*. S. 11

⁴³ BAŤKOVÁ, Růžena a kol. *Umělecké památky Prahy*. S. 96

⁴⁴ Tamtéž. S. 96

⁴⁵ KLÍMA, Stanislav. *Země Husova*. S. 123

⁴⁶ PULEC, Kryštof. *Pravoslavný katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje v Praze 1935-1985*. S. 11

pilastrů, a nahoře další dvě římsy. Z jižní strany je vchod, nyní už nepoužívaný a zazděný kvůli snížení terénu ulice, ale barokní dveře zůstaly zachovány. Čtyři pilastry překlenuje nahoře nepříliš zdobené kladí. Na západní stěně chrámu se nachází nynější hlavní vchod, lemovaný dvěma sloupy, nad ním kladí, v tympanonu je vyobrazeno Boží oko. Malá věžička je vcelku nenápadná. Původně však měla na vrcholu cibulovitou věž, a až v roce 1882 byla kopule nahrazena jednoduchým jehlanem.⁴⁷ Na jejím vrcholu je nyní osmikonečný kříž, typický právě pro pravoslaví.

Nad vchodem jsou umístěny sochy naděje a víry, další jsou na sloupech mezi mříží před vstupem. Po vstupu do chrámu se ocitneme v prosklené předsíni, z níž si mohou návštěvníci vnitřek chrámu i tehdy, když není otevřen. Nad ní se nachází chór, odkud při bohoslužbách zpívá sbor.

V interiéru jsou nejvýznamnějšími prvky opět pilastr a římsa, ale oproti vnějšku nově i oblouk – oblouk celého stropu, okenních polí i galerie nad nimi. Fresky jsou dílem německého malíře Jana Adama Schöpfa, jsou na nich vyobrazeny výjevy ze života Karla Boromejského, jemuž byl kostel zasvěcen. Nádhernou štukátorskou výzdobu provedl Michal Ignác Palliardi.⁴⁸ (Obr. č. 6)

Obrázek č. 6 – Detail stropní fresky

Z bývalého bytu kostelníka byla vybudována kaple sv. Gorazda, byly vyprojektovány nové dveře a kaple vybavena.

⁴⁷ BAŤKOVÁ, Růžena a kol. *Umělecké památky Prahy*. S. 96

⁴⁸ ŠUVARSKÝ, Jaroslav – ŠUVARSKÁ, Eva. *Národní památník hrdinů heydrichiády*. S. 14

4. 3. Chrám jako pravoslavný

Svěcení chrámu mělo proběhnout již v říjnu 1934, ale bylo odloženo až na svátek sv. Václava, 28. září, následujícího roku, kvůli atentátu na jugoslávského krále Alexandra I. Slavnosti svěcení se účastnilo mnoho věřících a hostů, o událost se zajímal denní tisk, rozhlas i široká veřejnost.⁴⁹ Vysvětili ho čtyři vladykové: český biskup Gorazd, ruský Sergij a srbští Dositej a Damaskin. Celkem se svěcení zúčastnilo přes 1000 osob.⁵⁰

Obrázek č. 7 – Dominantou chrámového vybavení je bezesporu ikonostas

V roce 1942 došlo k přelomovým událostem. Chrám sv. Cyrila a Metoděje, respektive jeho krypta, byla vybrána za úkryt parašutistů, kteří měli provést atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, k němuž také skutečně došlo – atentát byl spáchán Josefem Gabčíkem a Janem Kubišem 27. května 1942. Dne 4. června Heydrich zraněním podlehl. Následovaly tvrdé represivní činy proti účastníkům odboje. Vyhlazení Lidic a o něco později i Ležáků. Na informace vedoucí k dopadení pachatele byla vypsána odměna 10 milionů korun.⁵¹

Atentátníci a další parašutisté se úspěšně dostali do dohodnutého úkrytu v kryptě chrámu. Byli to Jan Kubiš, Jozef Gabčík, Adolf Opálka, Josef Válčík, Jaroslav Švarc, Josef Bublík a Jan Hrubý. Zde přebývali za pomoci pravoslavných duchovních i dalších lidí, kteří

⁴⁹ ŠUVARSKÝ, Jaroslav – ŠUVARSKÁ, Eva. *Národní památník hrdinů heydrichiády*. S. 15

⁵⁰ ŠUVARSKÁ, Eva. *Katedrál ní chrám sv. Cyrila a Metoděje oslavuje (1935 – 2010)*

⁵¹ ŠUVARSKÝ, Jaroslav – ŠUVARSKÁ, Eva. *Národní památník hrdinů heydrichiády*. S. 7

zajistili např. jídlo nebo lékařskou péči. Jeden z parašutistů, Karel Čurda, však neunesl tíhu nebezpečného tajemství, a vyrazil nacistům mnoho informací, které je nakonec dovedly k odhalení úkrytu. V noci 18. června byl chrám obklíčen, a ve 4:15 začalo dobývání. Gestapo nasadilo téměř 800 svých vojáků. Tři parašutisté, Opálka, Kubiš a Bublík, drželi stráž na kůru, a z něj chrám bránili až do 7. hodiny ranní. Teprve potom byla odhalena krypta, a v ní zbylí parašutisté, kteří se též hrdinně bránili. Ačkoli Gestapo mělo za úkol zajmout je živé, nepodařilo se mu to, a všech sedm parašutistů zde zahynulo.⁵²

Otec Vladimír Petřek, otec Václav Číkl, předseda sboru starších Jan Sonnevend, kostelník Václav Ornest i s jejich rodinami byli zatčeni téhož dne. Biskup Gorazd, který o úkrytu taktéž věděl, rozesílá dopisy předsedovi vlády, ministrově školství a národní osvěty, a úřadu říšského protektora. Dne 25. června je zatčen a následuje několik měsíců mučení. Dne 4. září byli popraveni biskup Gorazd, Václav Číkl a Jan Sonnevend na střelnici v Kobylisích, 5. června Vladimír Petřek tamtéž. Dalších 263 osob bylo za poskytnutí pomoci parašutistům popraveno v koncentračním táboře Mauthausen 24. října. Česká pravoslavná církev byla rozpuštěna, pravoslavní duchovní a mnozí věřící deportováni na nucené práce.⁵³

Při bojích došlo ke značnému poškození chrámu a prostoru krypty. Ostatky emeritních kněží, kteří zde našli svůj poslední odpočinek, nacisté rozházeli a zneuctili. Chrám byl uzavřen a sloužil opět jako skladiště. Česká pravoslavná církev byla zrušena.⁵⁴

K obnovení činnosti církve a s tím i k obnovení chrámu došlo po skončení války, první liturgie byla sloužena již 13. května, ale pro rozsáhlá poškození celého objektu se konala před chrámem. Dovnitř chrámu se obřad přemístil již 17. června. V předvečer smutného výročí bojů se zde konala panychida. Od té doby se koná každoročně pietní akt vždy 18. června v 10 hodin.⁵⁵ Chrám byl opět vysvěcen (na svátek sv. Cyrila a Metoděje 1947).⁵⁶

Na památku umučeného biskupa Gorazda byla z podnětu otce Josefa Leixnera zbudována kaple (Obr. č. 8), vysvěcená 12. listopadu 1947. V roce 1987 byl biskup Gorazd prohlášen za svatého.⁵⁷

⁵² ŠUVARSKÝ, Jaroslav – ŠUVARSKÁ, Eva. *Národní památník hrdinů heydrichiády*. S. 8

⁵³ Tamtéž. S. 9

⁵⁴ Tamtéž. S. 16

⁵⁵ Tamtéž. S. 16

⁵⁶ PULEC, Kryštof. *Pravoslavný katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje v Praze 1935-1985*. S. 15

⁵⁷ ŠUVARSKÝ, Jaroslav – ŠUVARSKÁ, Eva. *Národní památník hrdinů heydrichiády*. S. 10 a 16

4. 3. 1. Vybavení chrámu

Ikonostas podle návrhu profesora Brandta vytvořil jugoslávský malíř Svatoslav Vuković.⁵⁸ Na východní stěně jsou umístěny obrazy Krista Pantokratora, ukřižování, a obraz sv. Prokopa s knížetem Oldřichem, které namalovala v letech 1946-1956 ruská malířka Julie Nikolajevna Reitlinger, na kůru jsou dva obrazy od Františka Pařízka (sv. Ludmila a sv. Václav) a další dva od archimandrity Andreje Kolomackého (sv. Olga a sv. Vladimír).⁵⁹ Autorem četných ikon je Michail Vasněcov. Lustr pochází z Ruska, jeho dárce byl továrník Baxant.⁶⁰

V posledních desetiletích přibyly další ikony od Lenky Roučkové, a to ikony svatých Cyrila a Metoděje, Ivana, Václava, Ludmily, Prokopa a mučedníka Gorazda.⁶¹

Pro kapli sv. Gorazda vytvořil ikonostas otec Andrej Kolomacký.⁶² Je zde umístěna vitrínka s rouchem, mitrou a žezlem biskupa Gorazda, ve kterém sloužil, než byl zatčen, mučen a popraven.

Obrázek č. 8 – Kaple sv. Gorazda je nevelká

4. 3. 2. Bohoslužby

V samotném chrámu se slouží liturgie v neděli, v kapli sv. Gorazda v úterý a v sobotu. Slouží se podle bohoslužebného textu, který sestavil a

přeložil kolektiv autorů vedený biskupem Gorazdem, tedy česky. Chrám sv. Cyrila a Metoděje je hlavním útočištěm česky mluvících věřících, ale také řeckých pravoslavných.

Pěvecký sbor vedou Marios Christou a Valentýna Shuklina, konají se zde koncerty duchovní hudby, výuka náboženství a další akce pro mládež.

4. 4. Národní památník hrdinů heydrichiády

Na paměť obětí heydrichiády byl vybudován památník. Součástí památníku je chrám, místnost s informačními panely a vitrínami, a samotná krypta.

⁵⁸ ŠUVARSKÝ, Jaroslav – ŠUVARSKÁ, Eva. *Národní památník hrdinů heydrichiády*. S. 14-15

⁵⁹ Tamtéž. S. 16

⁶⁰ Tamtéž. S. 15

⁶¹ Tamtéž. S. 17

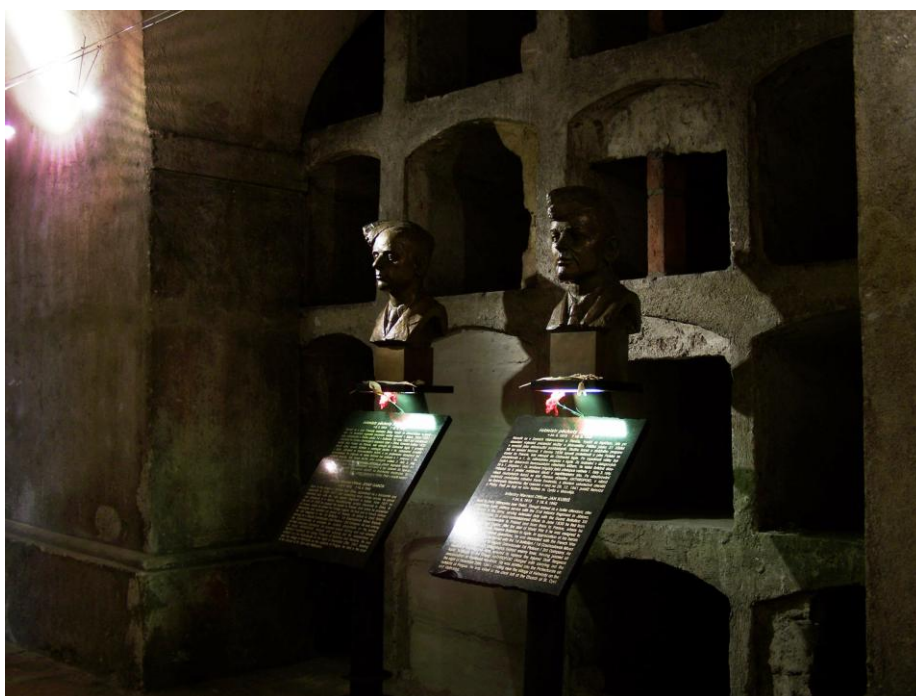
⁶² KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 42

O vybudování památníku se zasloužili především manželé Šuvarští. Za přispění magistrátu byl postaven nový vchod z ulice Na Zderaze, a také prostory pro stálou expozici, knihovnu aj. Národní památník obětí heydrichiády byl slavnostně otevřen roku 1995, v den 60. výročí vysvěcení chrámu.⁶³ Později byl přejmenován na Národní památník hrdinů heydrichiády – místo smíření. Památník je hojně navštěvován, a to nejen Čechy, ale zaznívá zde i němčina. Je to také častý cíl školních exkursí.

Obrázek č. 9 – Národní památník hrdinů heydrichiády je hojně navštěvován

Obrázek č. 10 – Krypta chrámu, na snímku busty Jozefa Gabčíka a Jana Kubiše, za nimi výklenky pro pohřbívání

Také jsem památník navštívila. Jistě to bylo umocněno tím, že jsem si před vstupem do krypty pečlivě přečetla všechny texty, dokládající tíživost válečné situace, ale prostor krypty jako by sám o sobě vyzařoval negativní energii událostí, které se v něm odehrály.

⁶³ ŠUVARSKÝ, Jaroslav – ŠUVARSKÁ, Eva. *Národní památník hrdinů heydrichiády*. S. 16-17

Prázdnota, spoře osvětlena pouze halogenovými žárovkami... Skoro jsem se bála, že ve výklencích pro pohřbívání ostatků kněží naleznu kosti některého z parašutistů. V prostoru je umístěno sedm bust všech parašutistů, kteří zde a na kůru chrámu zahynuli. Je zde také jednoduchý památník s nápisem „Věrní zůstali“ a květiny, které sem lidé přinášejí.

Avšak nejen samotná krypta připomíná hrdinství těchto mužů. Je to také bronzová pamětní deska nad větracím okénkem krypty, od sochaře Františka Bělského (její odhalení proběhlo 28. října 1947).⁶⁴ Teprve nedávno, 24. října 2010 byl odhalen pomník 296 občanů umučených v Mauthausenu za pomoc atentátníkům.⁶⁵

⁶⁴ ŠUVARSKÝ, Jaroslav – ŠUVARSKÁ, Eva. *Národní památník hrdinů heydrichiády*. S. 16

⁶⁵ ŠUVARSKÁ, Eva. Posvícení: 75. výročí katedrálního chrámu v Praze. S. 24-25

5. Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice

Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice, Uspenský chrám nebo kaple na Olšanech. To jsou všechno jen různé názvy pro jednu stavbu. Hned po vstupu na 2. obecní hřbitov, který je součástí Olšanských hřbitovů, vede hlavní cesta přímo k chrámu. Ten je v nitru hřbitova, v zimě je vidět již od brány, po zbytek roku je skryt korunami stromů.

Když otevřeme těžké vstupní dveře chrámu a pak ještě vnitřní prosklené, jako bychom vstoupili do jiného světa. I když není čas bohoslužby, je uvnitř teplo, hoří spousta svic, několik lidí se sem přišlo pomodlit. Celé stěny a strop jsou pomalovány potemněnými malbami s křesťanskými motivy. Převládá tmavá zeleno-modrá barva. Světlo dovnitř proniká jednak okny, která jsou vysoko posazená a druhak lucernou ve střeše, která je, i díky všudypřítomným potemněným freskám, výrazným prvkem interiéru.

5. 1. Hřbitov

V roce 1906 získal otec Nikolaj Ryžkov pozemek na Olšanských hřbitovech⁶⁶ – konkrétně VI. oddělení. Byly sem přeneseny ostatky ruských důstojníků, zahynuvších v nemocnicích na následky zranění v napoleonských válkách, ze zrušeného Karlínského hřbitova (dnes na 2. obecním hřbitově). Avšak tři čtvrtiny pozemku byly za první světové války obsazeny hroby lidí jiných vyznání. V rámci Ruské pomocné akce se znásobil počet pražských obyvatel pravoslavného vyznání, a tak bylo zapotřebí hřbitov rozšířit. V roce 1923 byl přidělen další pozemek, a to na 2. obecním hřbitově – XIX. oddělení, a o několik let později i sousední XVIII. oddělení. V pozdějších letech byly obsazovány i oddělení XXI. a XXII.⁶⁷

Obrázek č. 11 – Mnoho hrobů označuje dřevěný osmikonečný kříž

⁶⁶ BEDRNÍČEK, Pavel. *Příběhy pražských svatyní*. S. 496-497 uvádí, že pozemek původně v sousedství, později součástí Olšanských hřbitovů, zakoupila pravoslavná církev již v 70. letech 19. století.

⁶⁷ GAVRINĚV, Vladimír. *Ruský pravoslavný hřbitov s kaplí Zesnutí Přesvaté Bohorodice*. S. 98-99

Nachází se zde také hromadný hrob 187 příslušníků tzv. Vlasovců, Ruské osvobozené armády, kteří bojovali na straně Německa, ale za Pražského povstání v r. 1945 se připojili na stranu Pražanů. Sovětská armáda se jim však neodvděčila. Byli za zradu popraveni na Olšanských hřbitovech. Návrh na vybudování jejich pomníku se bohužel nikdy nerealizoval.⁶⁸

V 60. letech byl pravoslavný hřbitov záměrně ničen.⁶⁹ Nyní je vidět pečlivá péče Správy pražských hřbitovů, Pravoslavného bratrstva sv. Cyrila a Metoděje, které je pokračovatelem Uspenského bratrstva, i samotných pozůstalých. Pravoslavnou část hřbitovů lehce poznáme podle osmikonečných křížů, v Čechách poněkud netradičních. Některé hroby jsou bez označení, jen porostlé břečťanem, který dříve býval typickou hřbitovní rostlinou, a opět se tu ve stínu stromů tiše rozrůstá.

5. 1. Historie

Zbudování pravoslavné hřbitovní kaple se plánovalo již před 1. světovou válkou, ale ta přerušila práci na uskutečňování projektu stavby.⁷⁰ A když budova, která sloužila k poslednímu rozloučení s pravoslavnými zesnulými, byla přestavěna na krematorium, bylo nutné zajistit jiný prostor. Jednota pro pohřbívání Ruských občanů, ochranu a udržování jejich hrobů v Československu – tzv. Uspenské bratrstvo v roce 1923 rozhodlo o výstavbě pravoslavné hřbitovní kaple.⁷¹

Finanční prostředky na výstavbu pochází z různých zdrojů. Milivojovi Cvrčaninovi se podařilo získat příspěvek 30 tisíc korun od srbské vlády. A to za podmínky, že chrám bude sloužit také jako památník srbských vojáků, kteří zahynuli v Praze za 1. světové války. Přes půl milionu korun přinesla sbírka mezi pravoslavnými

Obrázek č. 12 – Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice, pohled od východu

⁶⁸ GAVRINĚV, Vladimír. Ruský pravoslavný hřbitov s kaplí Zesnutí Přesvaté Bohorodice. S. 99-100

⁶⁹ Tamtéž. S. 99

⁷⁰ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 80

⁷¹ GAVRINĚV, Vladimír. Ruský pravoslavný hřbitov s kaplí Zesnutí Přesvaté Bohorodice. S. 100

z ruské komunity. Téměř stejnou částkou přispěl i první ministerský předseda Karel Kramář. Byl to také on, kdo předal dar 300 tisíc korun od Antonína Švehly, který si ovšem přál zůstat v anonymitě. Náklady se podařilo snížit i ochotou lidí, kteří se na stavbě podíleli. Projekt byl vypracován zdarma, stejně tak administrativní stránka stavby. Stavební práce byly provedeny pouze za nezbytné náklady.⁷²

Stavbu projektoval Vladimír Alexandrovič Brand, který byl též projektantem profesorského domu (viz kap. 6). Pomáhali mu jeho žáci N. P. Paškovský a S. G. Klodt. Do realizace se zapojilo mnoho dobrovolníků z řad pravoslavných věřících.⁷³ Základní kámen byl posvěcen 11. září 1924 biskupem Sergijem. Slavnost svěcení chrámu se konala 22. listopadu 1925, chrám vysvětili metropolita Jevlogij, biskup Michael a biskup Sergij.⁷⁴

Kaple byla používána především pro vypravování pohřbů a zádušní mše. Kapli také spoluužívala Česká pravoslavná církevní obec, než získala chrám sv. Cyrila a Metoděje, od 1. srpna 1926 zde probíhaly i české bohoslužby.⁷⁵ Po té, co bylo znemožněno dále využívat chrám sv. Mikuláše na Starém Městě (1945), tak se konání bohoslužeb přesunulo právě do této kaple, a část i do Profesorského domu (viz kap. 6). Její umístění na Olšanských hřbitovech nebylo zcela ideální pro špatnou dostupnost (což se samozřejmě změnilo s výstavbou metra). Stává se farním chrámem ruské pravoslavné obce, která dříve sídlila v chrámu sv. Mikuláše.⁷⁶

5. 2. Architektura

Nezvykle tvarovaná kopule ukazuje na ruské vlivy. Oproti známým obrázkům ruských chrámů je však vnější ráz budovy poměrně prostý. Tento typ staveb je typický pro oblast ruského Novgorodu a Pskova, konkrétně stavby z 12.-14. století.⁷⁷ Bílá omítka evokuje čistotu. Chrátová loď má čtvercový půdorys o straně dlouhé 8, 2 metru a směrem k nebi se mírně zužuje, a přestože chrám není nijak vysoký (přibližně 22 metrů),⁷⁸ jako by věž chtěla dosáhnout k Bohu. Apsida na východě tvoří prostor oltáře.

⁷² GAVRINĚV, Vladimír. Ruský pravoslavný hřbitov s kaplí Zesnutí Přesvaté Bohorodice. S. 100

⁷³ Tamtéž. S. 100

⁷⁴ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 82

⁷⁵ Tamtéž. S. 37

⁷⁶ KOPŘIVOVÁ, Anastazie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze*. S. 88-89

⁷⁷ GAVRINĚV, Vladimír. Ruský pravoslavný hřbitov s kaplí Zesnutí Přesvaté Bohorodice. S. 100

⁷⁸ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 82

Na severní straně vystupuje otevřená stěnová zvonice a pět zvonů. Ty jsou dary od manželů Kramářových, jugoslávského krále Alexandra, pražských Rusů, pařížského metropolity Jevlogije a pražského biskupa Sergije.⁷⁹ Pod zvonici je vchod do krypty.

Na vnějších stěnách chrámu můžeme najít tři mozaiky. Podle skic Ivana Jakovleviče Bilibina je zhotovila pražská firma uměleckých prací M. V. Förstrové. V průčelí nade dveřmi je ikona zvěstování, vytvořená podle zázračné ikony Znamenije Kurskaja Korennaja. Na zadní stěně apsidy je mozaika archanděla Michaela a nad vchodem do krypty tzv. rukou nestvořený obraz Kristovy tváře.⁸⁰ Mozaiky září barvami a rozjasňují celou stavbu, zejména čelní a největší mozaika Panny Marie je velmi působivá. (Obr. č. 16 a 17)

Po stranách vchodu jsou dva nápisy, vytvořené reliéfním písmem v barvě omítky. Jsou psány jazykem církevně-slovanským a stylizovaným staroruským písmem. Informují nás o postavení chrámu, kdo k tomu přispěl a čí památku chrám připomíná. Na jižní stěně je umístěna pamětní deska, připomínající oběti stalinských represí (více viz kap. 6).

Obrázek č. 13 - Ikonostas

5. 3. Interiér chrámu

Jednoduchý nečleněný prostor lodi osvětlují dvě okna a seshora světlo pronikající okýnky ve věži, lucernou. Po vstupu do chrámu na první pohled upoutají nástěnné malby, pokrývající všechny stěny. Návrhy fresek jsou od Ivana J. Bilibina a jeho syna Alexandra. Fresky měl původně provést sám Bilibin, ale nakonec k tomu nedošlo kvůli nedostatku finančních prostředků. Myšlenku vymalování kaple opět začal rozvíjet r. 1937 Karel Kramář, ale jeho náhlé úmrtí projekt oddálilo na další tři roky. Biskup Sergij pozval ikonografku Tatjanu V. Kosinskou, která dříve pracovala přímo s Bilibinem. Pod jejím vedením pak na výmalbě pracovali další umělci. Malby byly provedeny na suchou omítku, pouze v kopuli byla vytvořena freska do vlhké omítky, s monumentálním zobrazením Krista (Obr. č. 14).⁸¹

⁷⁹ GAVRINĚV, Vladimír. Ruský pravoslavný hřbitov s kaplí Zesnutí Přesvaté Bohorodice. S. 101

⁸⁰ Tamtéž. S. 101

⁸¹ Tamtéž. S. 100-101

Na stěnách jsou vyobrazeny historické osobnosti ze středověkých slovanských, hlavně ruských dějin, jsou zde zastoupeni i čeští světcí jako např. sv. Václav či sv. Ludmila. Další malby znázorňují biblické výjevy – např. zvěstování Panně Marii, narození Krista, ukřižování. Ve výklenku v severní stěně je vymalována pieta.

Obrázek č. 14 – Malby pokrývají celé stěny i strop včetně kopule chrámu

Ikonostas byl zapůjčen z chrámu sv. Olgy v Mariánských lázních. Až koncem 20. let zhotoven nový ikonostas (Obr. č. 13) podle návrhu Vladimíra Brandta, ikony na něj vytvořili podle vzoru ruského ikonopisectví 14.-16. století K. M. Katkov a N. G. Jašvilová. Tato malířka též zhotovila vyšívané korouhve.⁸² Tyto práce financoval, stejně jako návrhy nástěnných obrazů, Charles R. Crane, otec Richarda Cranea, prvního vyslance USA v Československu.⁸³

⁸² GAVRINĚV, Vladimír. Ruský pravoslavný hřbitov s kaplí Zesnutí Přesvaté Bohorodice. S. 102

⁸³ Rodina Craneů udržovala kontakty s Ruskem, a po revoluci pomáhala emigrantům. Ch. R. Crane byl přítelem T. G. Masaryka, jeho dcera Frances Crane se provdala za Jana Masaryka. Ch. R. Crane byl mecenášem nejen fresek v Olšanské kapli, ale též slavné Muchovy Slované epopoje. KOPŘIVOVÁ, Anastazie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze*. S. 103-104

5. 4. Krypta

Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice má i prostornou kryptu. Ta je zasvěcena sv. mučednici Sofii. Nachází se tu 33 tumb pro uložení rakví. Původně zde měly být dočasně ukládány ostatky, které měly být převezeny později do Ruska. Nyní jsou ostatky zde uložené natrvalo. Byly sem slavnostně uloženy ostatky srbských vojáků a také 130 ruských vojáků, zahynuvších za 1. světové války. Také sem byla v 60. letech na zásah úřadů přemístěna pamětní deska jugoslávskému králi Alexandrovi, zavražděnému fašisty, která byla původně instalována v chrámu samotném (odhalena byla r. 1935).⁸⁴

V kryptě najdeme několik významných osobností. Jsou to např. manželé Kramářovi – Karel Kramář a jeho žena Naděžda Nikolajevna, nebo Nikodim Pavlovič Kondakov, historik, uměnovědec a byzantolog, jenž poslední léta svého života strávil v Praze, a zanechal nám tu bohatou knihovnu a sbírku ikon. V návaznosti na jeho zdejší činnost vzniká též Archeologický institut N. P. Kondakova.⁸⁵

Krypta byla stejně jako zbytek chrámu vyzdobena freskami, které byly dřívějšími neodbornými zásahy poničeny, a bohužel se je nepodařilo zachránit.⁸⁶

Obrázek č. 15 – Krypta chrámu s hroby manželů Kramářových

⁸⁴ GAVRINĚV, Vladimír. Ruský pravoslavný hřbitov s kaplí Zesnutí Přesvaté Bohorodice. S. 100-101

⁸⁵ KOPŘIVOVÁ, Anastazie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze*. S. 103

⁸⁶ GAVRINĚV, Vladimír. Ruský pravoslavný hřbitov s kaplí Zesnutí Přesvaté Bohorodice. S. 102

5. 5. Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice dnes

V okolí chrámu našlo místo posledního odpočinku mnoho významných osobností pravoslavného vyznání, ale i obyčejných lidí s jejich pohnutými osudy. Samotná kaple je útočištěm věřících, kteří sem často přichází v tak hojném počtu, že někteří musí zůstat před svatostánkem. Tak mohou alespoň slyšet zpěv sboru z reproduktorů nade dveřmi. Bohoslužby se tu slouží v církevní slovanštině. Přicházejí sem převážně rusky mluvící pravoslavní.

Chrám také prošel dvěma rekonstrukcemi, první proběhla v 70. letech minulého století, a druhá v roce 2002. Ta byla financována převážně z darů věřících, a chrám byl tehdy doplněn o další inventář – ikony, bohoslužebné nádoby nebo např. nový vyřezávaný svatý prestol.⁸⁷

Obrázek č. 16 – Mozaika sv. Bohorodice nad hlavním vchodem

Obrázek č. 17 – Mozaika sv. archanděla Michaela

⁸⁷ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 87-88

6. Kaple sv. Mikuláše

Kaple svatého Mikuláše se nachází v Bubenči, v Rooseveltově ulici č. 29. Z ulice téměř není patrné, že tento činžovní dům, který vypadá značně neudržovaně a potřeboval by opravu, ukrývá pravoslavnou kapli. Jen vývěska v okně a zvonek s nápisem Modlitebna svědčí o tom, co se v domě nachází. Kaple je umístěna v suterénu, za nenápadnými dveřmi označenými drobnou ikonou. Po vstupu se však člověk ocitá v úplně jiném světě. Světlo z křišťálového lustru a svíc, omamná vůně kadidla, zvuk slovanských zpěvů...

Obrázek č. 18 – Profesorský dům

6. 1. Historie

V oblasti Dejvic a Bubenče se ve 20. letech 20. století usídlil značný počet ruských emigrantů, kteří se do Prahy dostali v rámci tzv. Ruské pomocné akce.⁸⁸ Během ní přišlo do Československa několik set ruských a ukrajinských vysokoškolských pedagogů a vědeckých pracovníků, kteří vyučovali studenty, pozvané do země československou vládou. Řada z nich se později stala řádnými docenty a profesory na československých školách.

⁸⁸ Tzv. Ruská pomocná akce byla zahájena r. 1921. Ministerstvo zahraničních věcí v jejím rámci pozvalo do Československa vysokoškolské a středoškolské studenty, ale i vědecké pracovníky, spisovatele, žurnalisty, či umělce z řad emigrantů z Ruska, Ukrajiny, Běloruska, Kalmyky a další. Srov. KOPŘIVOVÁ, Anastazie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze*. S. 7-16

Emigranti bydleli nejprve v ubytovnách poskytnutých státem.⁸⁹ Tato pomoc se postupně měnila ve finanční příspěvek na bydlení pro studenty, a s ukončováním akce si museli najít bydlení vlastní. V Praze vzniklo i několik ruských družstevních domů. Prvním z nich byl tzv. Profesorský dům (Obr. č. 18), v tehdejší Bučkově, dnes Roosveltově ulici č. 27 a 29. Tento činžovní dvojdům pochází z let 1920 – 1925. Postavilo ho Česko-ruské profesorské stavební a bytové družstvo ruských emigrantů.⁹⁰

Projektantem byl architekt Vladimír Alexandrovič Brandt, stavbu provedl Rudolf Svoboda. Architektonicky stavba zapadá do okolní zástavby, jejímž vedením byl pověřen Antonín Engel. Jednoduchou fasádu zdobí několik polosloupů, které vertikálně propojují jednotlivá podlaží, tzv. Englovy kšandy.⁹¹ Vnitřní řešení stavby ale zachází poněkud marnotratně s místem, což je vidět například na prostorném schodišti.

Příslušníci antibolševické emigrace se plně zapojili do zdejšího společenského života. Mnozí z nich přijali československé občanství, ostatní byli držiteli tzv. Nansenových pasů. Mnozí měli za manželky české a slovenské ženy a vychovávali tu své rodiny. S koncem války ale přišli do naší země sověti, a ti přítomnost emigrantů nevívali. Naopak se snažili osoby, které by mohly být překážkou v prosazení bolševické ideologie, odstranit. Tento osud potkal i mnohé z obyvatel Profesorského domu. Lidé byli nezákonně odvezeni do nápravných pracovních táborů v Sovětském svazu, odkud se jich vrátilo jen několik. Byly zrušeny ruské spolky, zabaven jejich majetek, jejich rodiny vystěhovány z domovů a pronásledovány.⁹² V 50. letech bylo družstvo převedeno do Lidového bytového družstva v Praze.⁹³ Později byl dům převeden do osobního vlastnictví.

V suterénu domu je větší místnost, které se říkalo sborovna, a sloužila obyvatelům domu jako místnost společenská, ke schůzím družstva, k oslavám svateb a narozenin, konaly se zde přednášky, ale také se zde konala nedělní škola pro děti, včetně výuky pravoslavného náboženství, kterou vedl otec Isaakij.⁹⁴ K bohoslužebným účelům sborovna začala sloužit až tehdy, když pravoslavní přišli o možnost konání bohoslužeb v chrámu sv. Mikuláše na Starém Městě. Sborovna byla jediná větší místnost, kterou věřící disponovali, a tak byla adaptována na kapli (Obr. č. 19). Bylo sem přesunuto některé vybavení ze staroměstského chrámu.

⁸⁹ Prvními dvěma hromadnými ubytovnami byl Chudobinec sv. Bartoloměje na Vyšehradě a Svobodárna v Libni. Tyto objekty však nepostačovaly, a tak bylo nutno hledat další, které však byly na podstatně horší úrovni. Srov. KOPŘIVOVÁ, Anastazie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze*. S. 17-20

⁹⁰ KOPŘIVOVÁ, Anastazie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze*. S. 28-30

⁹¹ Tamtéž. S. 28

⁹² BYSTROV, Vladimír. *Sovětská brutální svévole a československý ustrašený králíček*

⁹³ BYSTROV, Vladimír. *Petiční výbor Oni byli první dovoluje si vás pozvat (...)*

⁹⁴ KOPŘIVOVÁ, Anastazie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze*. S. 30

Tzv. domovaja cerkov byla vysvěcena v lednu roku 1946 vladykou Sergijem.⁹⁵ Začaly se zde konat pravidelné bohoslužby, sloužil tu otec Michail Vasněcov, který se zpočátku střídal s otcem Innokentijem, oba sloužili též v kapli na Olšanských hřbitovech (viz kap. 5). V 60. letech otec Michail slouží převážně zde, až do r. 1972, kdy umírá, a s bohoslužbami v chrámu vypomáhají jiní pražští duchovní. Představeným se stává otec Gabriel Putráš, který též spravuje olšanskou kapli. Často zde sloužil metropolita Dorotej.⁹⁶

Obrázek č. 19 – Kaple sv. Mikuláše

V roce 1993 vzniká občanské sdružení Výbor „Oni byli první“, které se snaží dosáhnout alespoň morální satisfakce obětí bolševických únosů. Jeho péčí se podaří dosáhnout podpory vlády a ministerstva kultury⁹⁷, a v roce 1995 jsou umístěny pamětní desky na Profesorský dům a na Olšanský chrám. V předvečer výročí začátku represí, tj. 24. dubna, byly odhaleny dvě desky. Jedna česky, jedna rusky, připomínají původní majitele domu, i jejich tragický osud.⁹⁸

18. července roku 2000 byl mobiliář kaple prohlášen kulturní památkou, a 28. února následujícího roku i celý dvojdům. Z podnětu majitelů domů bylo však toto rozhodnutí soudně zrušeno a vráceno do dalšího řízení. R. 2005 rozhodlo Ministerstvo kultury České republiky o tom, že nebude v řízení pokračovat, a kulturní památkou zůstane prohlášen pouze mobiliář kaple. Na podnět „Výboru Oni byli první“ je řízení opět zahájeno a roku 2007 jsou opět prohlášeny za kulturní památku oba domy. Dodnes však současní vlastníci toto rozhodnutí napadají, a znepřijemňují tak působení církve v tomto domě.⁹⁹

⁹⁵ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 72

⁹⁶ МУСАТОВА, Елена Ивановна. *Серковь святителя Николая*. S. 13

⁹⁷ Finanční příspěvek 100 000 Kč. BYSTROV, Vladimír, *Z Prahy do GULAGu, aneb, Překáželi*. S. 283.

⁹⁸ Tamtéž. S. 288

⁹⁹ BYSTROV, Vladimír. *Petiční výbor Oni byli první dovoluje si vás pozvat (...)*

Kaple byla dlouho pouze filiálkou Olšanského chrámu, ale před několika lety se stala samostatnou farností – 4. pravoslavnou obcí, duchovním správcem je otec Pavel Celič.

6. 2. Vybavení kaple

Toto místo zdobí pravděpodobně největší počet ikon v Praze. Na první pohled upoutá, že celé stěny jsou pokryty svatými obrazy. Jsou to jednak originály a druhak i spousta reprodukcí, někdy jen maličké ikonky zastrčené za rám nějaké větší. Okenní parapety jsou též zaplněny drobnými obrázky svatých. Ikon je tolik, že kaple už další nemůže přijímat, protože by je nebylo kam umístit. Původ ikon je různý. Mnoho jich sem přinesli věřící, ale např. ikona sv. Tichona Zadonského byla koupena v antikvariátu za nízkou cenu, neodpovídající její hodnotě.

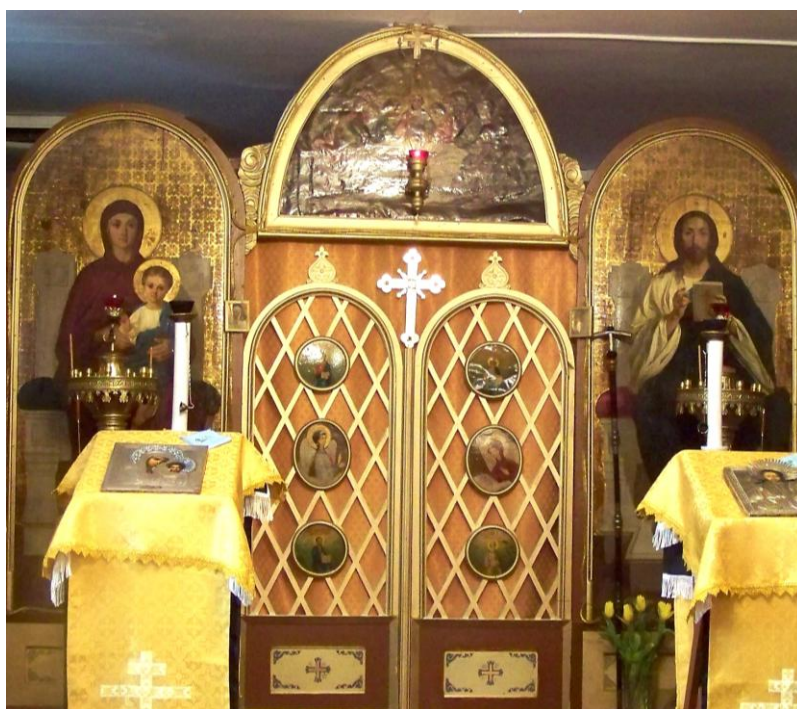
Přenosný ikonostas (Obr. č. 20) pochází ze staroměstského chrámu sv. Mikuláše, z dob jeho spoluužívání s Církví československou. U jižní stěny kaple jsou umístěna královská vrata, pocházející z původního ikonostasu, který byl do staroměstského chrámu zhotovený v Moskvě.

6. 3. Bohoslužby

Bohoslužby se konají v církevní slovanštině, ale také česky, a to při častých návštěvách metropolity Kryštofa.

Chrám navštěvují převážně Rusové, Karpatorusové a Ukrajinci, Češi sem chodí spíše výjimečně. Ze starých emigrantů a jejich potomků už je to pouze hrstka, zbytek návštěvníků jsou tzv. noví Rusové, bydlící v okolí.

Obrázek č. 20 - Ikonostas

7. Chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice

Gotický chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice má úzkou vysokou věžkou, která se mírně naklání směrem do ulice. Podle pověsti tu kdysi býval posvátný pohanský háj, v němž byla na vysokém sloupu socha Svantovíta. Lidé se toho místa obávali, ale až biskup Vojtěch nechal háj vykácet a sochu svrhnout. Karel IV. tu nechal postavit klášter a kostel, a když viděl u rozestavěného chrámu pohanský sloup, přikázal ho vztyčit vprostřed křesťanského chrámu jako opěrný pilíř.¹⁰⁰

Chrám se říká také na Trávníčku (latinsky in viridi – na zeleném), zřejmě od svého umístění v době stavby, uprostřed luk. Ulice, ve které stojí, se jmenuje Na Slupi. Toto pojmenování údajně pochází ze 16. století od nádrží na ryby na blízkém Botiči – slupů.¹⁰¹

Obrázek č. 21 – Chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice

7. 1. Historie

První zmínky z r. 1321 hovoří o tom, že na zdejších pozemcích stál kostelík.¹⁰² Dnešní kostel Panny Marie na Trávníčku byl ale postaven jako součást kláštera servitů. Servité, čili řád Služebníků Panny Marie, sem byli pozváni Karlem IV. v roce 1360. Legenda praví, že když byl nemocný, slíbil Panně Marii za své uzdravení vybudovat klášter. To se také stalo. Doklady o tom, kdy přesně byl vybudován kostel, chybí. Slohový rozbor však ukazuje na 70. či 80. léta 14. století.¹⁰³

Za husitských válek byl klášter vypálen pražany, a na podzim r. 1420 byl dokonce použit k útoku na Vyšehrad. Husité ukryli velké dělo přímo v chrámové lodi, a prolomili jižní

¹⁰⁰ BEDRNÍČEK, Pavel. *Příběhy pražských svatyní*. S. 500

¹⁰¹ LÍBAL, Dobroslav. *Kostel Panny Marie na Trávníčku v Praze*. S: 12 a 21

¹⁰² HERNA, Jan. *Historie chrámu Zvěstování*.

¹⁰³ LÍBAL, Dobroslav. *Kostel Panny Marie na Trávníčku v Praze*. S. 5-6

zed', aby mohli Vyšehradu způsobit citelný úder. Chrám i klášter byly pobořeny. Servité se po útoku husitů vrátili, ale koncem 15. století byl klášter opět opuštěn. V následujícím období byl klášter opětovně osidlován a posléze opouštěn. Na začátku 18. století je však řád v rozkvětu, klášter byl obnoven, pořízeno nové barokní vybavení.¹⁰⁴

V roce 1783 byl klášter zrušen Josefem II., řád servitů přesunut jinam a pak zcela zrušen, a kostel odsvěcen. Z kláštera se stala dělostřelecká kasárna a pak vojenský výchovný ústav. Sloužil také k pronájmu bytů pro řemeslníky. K církevním účelům začal sloužit až tehdy, kdy byl v klášteře zřízena pobočka

Obrázek č. 22 – Pilíř uprostřed lodi a žebrová klenba

Velkého zemského blázince, a v chrámu se konaly bohoslužby pro pacienty. Roku 1856 byl kostel opět vysvěcen a v letech 1858-1863 proběhla rekonstrukce vedená architektem Bernardem Grueberem.¹⁰⁵

Chrám se stal farním kostelem katolické církve, později pouze pobočkou jiné farnosti, a v 80. letech 20. století byl navštěvovaný již velmi málo.¹⁰⁶ V roce 1995 byl Magistrátem hlavního města Prahy propůjčen pravoslavné církvi, v jejímž užívání je dodnes. Chrám vysvětil metropolita Dorotej na Velkou sobotu 1995.¹⁰⁷

7. 2. Architektura

Chrám je postaven v gotickém slohu. Je poměrně malý. Nesnaží se zdůrazňovat vertikální rozměr, jak je u gotických staveb obvyklé, ale hlavní důraz je kladen na prostor. Prostorové řešení je poněkud netypické, ale v Čechách a střední Evropě není ojedinělé. Ve středu lodi stojí mohutný pilíř (Obr. č. 22), který nese žebrovou klenbu. Ta pochází zřejmě z let 1436-1480¹⁰⁸ a její svorníky zobrazují erby rodů, jež se finančně podílely na opravě chrámu. Prostor je členěn na loď a užší presbyterium, které jsou odděleny tzv. vítězným obloukem.

¹⁰⁴ LÍBAL, Dobroslav. *Kostel Panny Marie na Trávničku v Praze*. S. 6-11

¹⁰⁵ Tamtéž. S. 10-11

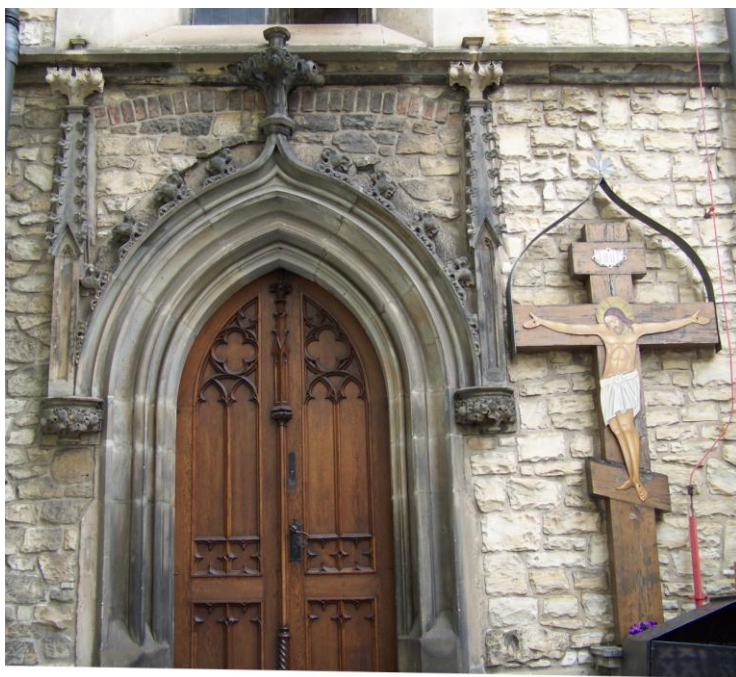
¹⁰⁶ HERNA, Jan. *Historie chrámu Zvěstování*.

¹⁰⁷ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 104

¹⁰⁸ HERNA, Jan. *Historie chrámu Zvěstování*

V presbyteriu je pět úzkých vysokých oken, v lodi tři širší okna s kružbami. V západním průčelí je úzká čtyřhranná věž, která v horních patrech přechází do osmihranu. Do chrámu jsou dva vchody – ze severu (Obr. č. 23) a z jihu.

Obrázek č. 23 – Západní vchod do chrámu

Interiér je značně ovlivněn

Grueberovou regotizací. Prostorná kruchta v západní části zabírá téměř třetinu lodi a potlačuje dojem prostoru neseného pilířem. Dále Grueber zbudoval dvě oratoře, a zdobený portál do kaple Panny Marie Bolestné.¹⁰⁹ Cibulovitá střecha byla nahrazena jehlancovitou.¹¹⁰

Ze zdiva z nepravidelných kamenných kvádrů byla v letech 1914-1916 otlučena omítka.¹¹¹

7. 3. Historie 3. pravoslavné církevní obce

Značný počet pražských pravoslavných pochází z bývalé Podkarpatské Rusi, dnes Zakarpatské Ukrajiny, a z východního Slovenska. Tito věřící měli až do r. 1953 samostatnou církevní obec, která se však toho roku spojila s 2. pravoslavnou obcí ruských věřících. Tito věřící využívali chrám sv. Klimenta v Karlově ulici, který je součástí komplexu Klementina, a to v letech 1950-1968, když byla řeckokatolická církev, které chrám původně patřil, zakázána a její členové formálně prohlášeni za pravoslavné. Třetí pravoslavná obec byla obnovena roku 1990. To spoluužívala chrám sv. Cyrila a Metoděje. Vlastní chrám získala až v roce 1995.¹¹²

Nyní se v chrámu slouží církevně-slovanské bohoslužby. Věřících ze Zakarpatské Ukrajiny a východního Slovenska sem přichází mnoho, a ačkoli se v neděli konají dvě liturgie za sebou, chrámový prostor přesto nedostačuje a někteří lidé musí zůstat stát venku.

7. 4. Vybavení chrámu

¹⁰⁹ BEDRNÍČEK, Pavel. *Příběhy pražských svatyní*. S. 500-501

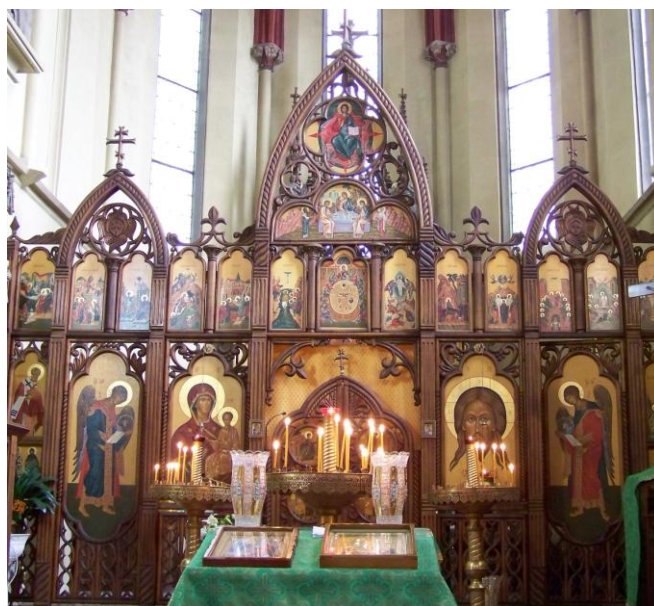
¹¹⁰ HERNA, Jan. *Historie chrámu Zvěstování*.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

Novogotické vybavení chrámu pochází z doby rekonstrukce 1858-1863. Hlavní oltář zdobil původně obraz Zvěstování Panně Marii od malíře Leopolda Kupelwiesera.¹¹³ Nyní jsou místo něj na „oltáři“ umístěny ikony Krista, Bohorodičky a Jana Křtitele. Dva boční katolické oltáře sv. Anny a sv. Josefa dnes slouží k panychidám a k zapalování svíček za živé. Z doby regotizace pochází také vyřezávaná kazatelna.

Obrázek č. 24 – Ikonostas

Pravoslavná církev ho postupně adaptovala pro své účely, v chrámu přibývají ikony od ikonopisců z různých zemí. Ikonostas byl původně provizorní, na mřížce. Ten byl nahrazen novým, vyřezaným z lipového dřeva (Obr. č. 24). Zhotoven byl na Zakarpatské Ukrajině. Dobře zapadá do interiéru, a svým vyřezávaným zdobením koresponduje s původním oltářem, který stojí za ním. Ikony na něj vytvořila sestra Ludmila. Neobvyklé je, že na ikonostasu je trojí vyobrazení Zvěstování sv. Bohorodičky.¹¹⁴

Obrázek č. 25 – Křišťálový lustr

Ikony zdobící stěny chrámu jsou dílem několika ikonografů z různých zemí. Zobrazují české světce, ale i např. apoštoly Petra a Pavla, sv. Jiřího nebo přesvatou Bohorodici Počajevskou. Dominantním prvkem chrámové lodi je překrásný křišťálový lustr (Obr. č. 25). Je to dar od pražského magistrátu. Vyroben je z českého křišťálového skla a doplňuje ho 12 byzantských ikon svatých apoštolů.

Tři zvony nejsou umístěny ve věži, ale uvnitř lodi na kúru. Chrám je vybaven také velmi dobrou akustikou.

¹¹³ BEDRNÍČEK, Pavel. *Příběhy pražských svatyní*. S. 501

¹¹⁴ HERNA, Jan. *Historie chrámu Zvěstování*.

8. Chrám sv. archanděla Michaela

Dřevěný kostelík v Kinského sadech sousedících s Petřínem byl dlouho ve správě Národního muzea, nyní je majetkem Hlavního města Prahy a v užívání Pravoslavné církve. Chrám je též nazývaný karpatský, což je odvozeno od jeho původu.

Cesta k němu vede od brány sadů nalevo, až k Letohrádku Kinských – Musaionu, a pak doprava, do kopce, kolem rybníčku. Kostelík je schovaný na malém plácku mezi stromy. Ale když se dostanete na blíže, svým, v našich poměrech netypickým vzhledem, je tato stavba nepřehlédnutelná.

Obrázek č. 26 – Dřevěný chrám sv. archanděla Michaela

8. 1. Historie

Dřevěné kostelíky nejsou na území České republiky častým jevem. Po staletí se stavěly hlavně kostely zděné, a z těch dřevěných se jich dnešních dnů mnoho nedočkalo. Jiná je situace na východ od nás – na území východního Slovenska a Podkarpatské Rusi, dnešní Zakarpatské Ukrajiny. Dřevěné kostelíky se tam stavěly hojně. Když se však začali i tam stavět kostely kamenné, ty staré dřevěné přestaly být využívány a začaly chátrat.

Ve 20. a 30. letech 20. století se však projevil zájem o tyto stavby mezi Čechy. Prostá krása dřevěných „cerkví“ učarovala několika lidem natolik, že se zasadili o to, že byla na území Čech a Moravy převezeno postupně šest těchto staveb. V r. 1928 kostel z Velikých Louček do Prahy, r. 1930 z Chlomovce do Dobříkova a kostel ze Surčianské do Nové Paky, r. 1931 z Hliňance do Kunčic pod Ondřejíkem, r. 1935 z Malé Poľany do Hradce Králové a r. 1936 z Nižního Seliště do Blanska na Moravě. Všechny tyto

objekty dnes slouží bohoslužebným účelům, Pravoslavné církvi však jen dva: kostel sv. Archanděla Michaela v Praze a kostel zasvěcený témuž patronovi v Hradci Králové.¹¹⁵

Kostel sv. Archanděla Michaela v pražských Kinského sadech původně stál na Podkarpatské Rusi. Postaven byl v obci Veliké Loučky, zřejmě v druhé polovině 17. století. V roce 1793 byl přestěhován do nedalekých Medvědoců, jež byly větší a bohatší, a zasvěcen archandělu Michaelovi.¹¹⁶ Když si město postavilo zděný, potkal ho stejný osud jako mnohé jiné dřevěné kostely, přestal být využíván a chátral. V polovině 20. let o něj projevil zájem české Národní muzeum, které ho chtělo prezentovat jako exponát na jubilejní výstavě k 10. výročí vzniku samostatného Československa v roce 1928, což se také uskutečnilo. Podkarpatská Rus ho věnovala Praze. Byl rozebrán a převezen po železnici ve speciálních vagoncích. Zde byl složen a předán do správy Národnímu muzeu, konkrétně do národopisné sbírky. 10. září 1929 byl slavnostně předán veřejnosti.¹¹⁷

Dlouhá léta nebyl znovu vysvěcen a nedalo se v něm sloužit. V roce 2008 si ho však pronajala Pravoslavná církev, vysvětila ho a pravidelně ho využívá k bohoslužbám.¹¹⁸

8. 2. Architektura

Dřevěná církevní architektura Podkarpatské Rusi, případně východního Slovenska ukazuje na dva zásadní vlivy – východního pravoslaví a západního katolicismu. Je sice ovlivněna velkými evropskými slohy, ale spíše než podle období se dá rozdělit podle etnografických oblastí. Jsou to typy huculský, marmarošský, lemkovský a bojkovský.

Huculský typ převládá na východě, je centrálně uspořádaný, často na půdorysu řeckého kříže. Marmarošský typ je charakteristický pro jihozápad, oblast Chustu. Je na něm znát vliv gotiky. Dvojlodnímu vnějšímu členění dominuje jedna vysoká věž přední částí chrámu. Uvnitř je zachované členění trojdílné. U nás je to například kostel v Blansku na Moravě. Lemkovský

Obrázek č. 27 – Detail polychromie dveřního portálu

¹¹⁵PADJAK, Valerik. Historie přemístění kostela sv. Paraskevy z nižního Seliště na Podkarpatské Rusi do Blanska na Moravě. In *Sborník referátů ze semináře Roubené skvosty z Podkarpatské Rusi a východního Slovenska*. S. 15; BENDA, Michal. Karpatské drahokamy v Československé republice. In *Sborník referátů ze semináře Roubené skvosty z Podkarpatské Rusi a východního Slovenska*. S. 63-65

¹¹⁶STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Průvodce sbírkami Národního musea v Praze Sv. II.* S. 57

¹¹⁷BENDA, Michal. Karpatské drahokamy v Československé republice. In *Sborník referátů ze semináře Roubené skvosty z Podkarpatské Rusi a východního Slovenska*. S. 64

¹¹⁸KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 123

typ se vyskytuje na východním Slovensku a v Polsku, zřejmě se vyvinul z bojkovského typu. Jeho charakteristikou jsou tři věže, z nichž nejvyšší, pozorovací, je nad předlodím. Lemkovského typu je např. pravoslavný kostel v Hradci Králové.¹¹⁹

Obrázek č. 28 – Romantický pohled z ochozu

Bojkovský typ, k němuž patří i chrám sv. Archanděla Michaela z Medvědoců, pochází se střední oblasti Podkarpatské Rusi, z obou svahů Karpat. Kostely jsou členěny na tři části čtvercového či obdélníkového půdorysu, které jsou řazeny centrálně za sebe od západu k východu. Nad každou

částí se tyčí věž, prostřední z nich je nejvyšší. Spodní část střechy je souvislá kolem všech tří částí budovy. Často ji podpírají sloupky, jež tvoří ochoz (Obr. č. 28) a před vchodem předsínku.¹²⁰

Chrám svatého Michaela byl ovlivněn slohem barokním. Pozdější úpravy měly zřejmě skrýt východokřesťanské prvky. Věž nad předlodím byla zvýšena na způsob zvonice (ovšem je to pouze funkce dekorativní) a stala se tak nejvyšší dominantou celé stavby. Proto bývá řazena též k lemkovskému typu, pro který je toto charakteristické. Stejně tak se změnil celkový tvar všech věží – byly jim dány zakulacené cibulovité střechy s řeckými kříži na vrcholku. Vnější členění na tři části bylo potlačeno, ve vnitřku je chrám ale stále trojčlenný. Další změn na charakteru stavby mohlo dojít při opětovném sestavování.¹²¹

¹¹⁹ STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Průvodce sbírkami Národního musea v Praze Sv. II.* S. 57-58; PLHÁK, Jiří. Podkarpatské kostelíky převezené do Čech a na Moravu ve 30. letech 20. století, jejich rozdělení a základní konstrukční prvky. In *Sborník referátů ze semináře Roubené skvosty z Podkarpatské Rusi a východního Slovenska*. S. 75-77

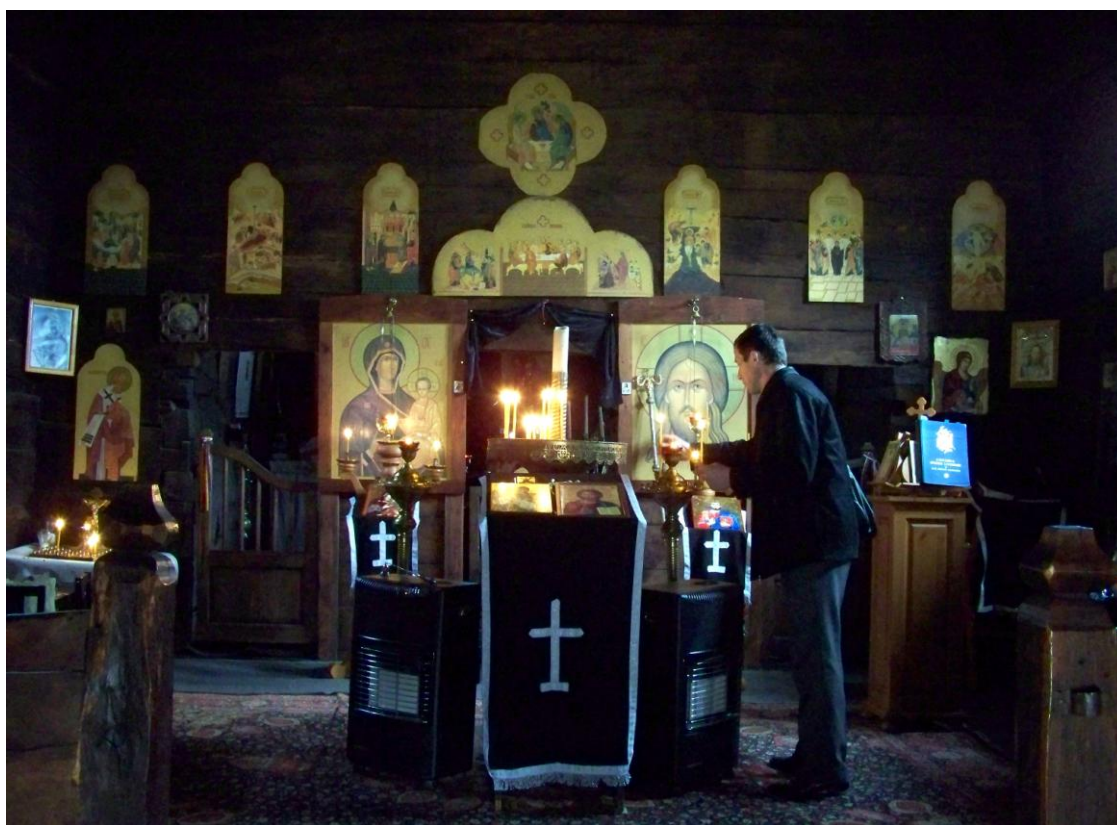
¹²⁰ PLHÁK, Jiří. Podkarpatské kostelíky převezené do Čech a na Moravu ve 30. letech 20. století, jejich rozdělení a základní konstrukční prvky. In *Sborník referátů ze semináře Roubené skvosty z Podkarpatské Rusi a východního Slovenska*. S. 75

¹²¹ PLHÁK, Jiří. Podkarpatské kostelíky převezené do Čech a na Moravu ve 30. letech 20. století, jejich rozdělení a základní konstrukční prvky. In *Sborník referátů ze semináře Roubené skvosty z Podkarpatské Rusi a východního Slovenska*. S. 76

Půdorys stavby jsou tři čtverce – dva stejně velké těsně přiléhající k sobě, a jeden znatelně menší, v němž je vlastní svatyně. Téměř kolem celé stavby, krom oltářní části, je ochoz. Věže a další prvky jsou zdobeny barvami – bílou, zelenou a červenou, což má značit víru, naději a lásku (Obr. č. 27). Celá stavba má jen několik malých oken.

Vnitřní členění na přední část určenou dříve ženám (tzv. babinec) a střední část pro muže¹²² není tolik zřetelné, co však zaujme na první pohled je oddělení oltáře od zbytku chrámu. Stojí zde regulární dřevěná stěna, do níž jsou pouze proříznuty svaté dveře a dvoje diákonské. Ikonostas je tu tvořen touto skutečnou stěnou, na niž jsou pověšeny ikony (Obr. č. 29)

Obrázek č. 29 – Stěna tvořící ikonostas

Co se umístění kostela týče, tak do určité míry odpovídá původnímu. Kostely v Karpatech byly totiž umístěny na vyvýšeném místě za obcí, nikoli v jejím středu, jak je zvykem u nás. Poblíž kostela stávala též nízká zvonice, hřbitůvek a někdy také dřevěný kříž.¹²³

¹²² STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Průvodce sbírkami Národního musea v Praze Sv. II.* S. 58

¹²³ Tamtéž. S. 59

8. 3. Vybavení chrámu

Interiér chrámu je venkovsky prostý. Na dřevěných stěnách visí několik ikon. Před ikonostasem jsou umístěny ikony Krista a Bohorodičky, a několik svícňů, které jsou jediným umělým osvětlením, doplňujícím slabé světlo z několika nevelkých oken.

Zajímavá je darochranitelnice v oltáři, která má podobu modelu tohoto chrámu. Do budoucna se také chystá nový ikonostas. Dominantou toho současného, který je pouze kopií, jsou bezesporu ikony Bohorodičky a Kristovy tváře – tzv. mandilion.

8. 4. Bohoslužby

Bohoslužby se tu konají v rumunském jazyce, a proto chrám navštěvují zejména Rumuni a Moldavané. Chrám je adekvátně veliký počtu věřících. Liturgie se koná v pondělí a v neděli, v sobotu všenoční bdění.

Obrázek č. 30 – Věže chrámu

9. Pravoslavný chrám sv. velkomučedníka Jiřího Vítězného¹²⁴

Pravoslavný chrám sv. velkomučedníka Jiřího Vítězného není veřejnosti příliš známý. Schovává se totiž za vysokou zdí na pozemku Velvyslanectví Ruské federace, s adresou Korunovační 34 v Bubenči. Je sice v Praze, ale nikoli na území České republiky. Areál není volně přístupný, ale bohoslužby jsou otevřené veřejnosti. Na tabulce u dveří je uvedené telefonní číslo, které stačí prozvonit a přijde vám někdo otevřít. Když projdete kolem zastřešeného parkoviště, skleníku a dětského hřiště, objeví se před vámi malý kostelík s modrou omítkou.

Tomuto pravoslavnému chrámu bych přisoudila jedno prvenství, a to, že je v něm nejtepleji. I v zimě je tu příjemná teplota, i když člověk odloží kabát.

Obrázek č. 31 – Chrám sv. Jiřího Vítězného

¹²⁴ Podklady pro tuto kapitolu poskytl pan Nikolaj Vladimírovič Palatajkov, ústní sdělení dne 25. června 2011

9. 1. Historie

Bývalo zvykem, že každé ruské velvyslanectví mělo svůj vlastní velvyslanecký pravoslavný chrám k pořádání bohoslužeb. Po říjnové revoluci r. 1917 se však již nové pravoslavné chrámy na velvyslanectví nestavěly. Chrám sv. Jiřího jako první opět obnovuje tuto tradici v novodobých dějinách Ruska.

Už od r. 1994 se objevovala snaha po postavení chrámu na velvyslanectví v Praze. Tento záměr byl schválen až 28. července 1997. Vybudování chrámu požehnal Jeho svatost Alexij II., patriarcha moskevský a celé Rusi. Stavba byla financována z darů ruských věřících.

Na pozemku ambasády stála již dříve malá stavba centrálního půdorysu, rotunda, která byla využívána pro konání výtvarných kurzů pro děti. Později z ní vznikl chrám, na základě vypracovaného projektu rozšíření stavby.

Vysvěcen byl ruskými duchovními 6. května 1999, podle církevního kalendáře na tento den připadá svátek svatého velkomučedníka Jiřího Vítězného, patrona chrámu.

Obrázek č. 32 – Čeští svatí a Bohorodička

9. 2. Architektura a vybavení chrámu

Jak již bylo zmíněno, chrám vznikl rozšířením stávající stavby. Na osmiúhelníkovou loď navazuje oltářní apsida zakončená půlkruhem, a na druhé straně podlouhlá předsíň, v jejímž čele se tyčí otevřená stěnová zvonice se třemi zvony. Nad hlavní lodí a nad oltářem se tyčí dvě malé vížky, v jejichž nikách jsou ikony svatých. Chrám stojí na vyvýšeném místě a k jeho vchodu vede schodiště.

Celý interiér chrámu je vymalován ikonopisnou výzdobou, kterou vedli I. K. Kuzmajeová a V. P. Nizov.¹²⁵ Ze stropu předsíně na nás shlíží Kristova tvář – nestvořený obraz. Napravo od vchodu jsou zobrazeni čeští svatí, na něž shlíží Panna Marie. V kopuli lodi je vymalován Kristus Pantokrator. Na stěnách jsou doslova zástupy ruských světců a mučedníků, napravo od vchodu jsou zobrazeni čeští svatí (Obr. č. 32). Další fresky vyobrazují např. dvanáct hlavních svátků.

Světlo do chrámu vniká několika okny, do nichž vitráže zhotovila česká firma. V lodi jsou vitráže sv. Jiřího Vítězného, proměnění Páně, přesvaté Bohorodice a sv. Jana Zlatoústého. Loď od oltáře odděluje ikonostas se zlatým zdobením.

Obrázek č. 33 – Interiér chrámu

¹²⁵ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 114

10. Kaple Všech svatých Země české

Přímo v centru Prahy, v ulici V Jámě, která spojuje Vodičkovu a Štěpánskou, lze nalézt malou domovní kapli. Nachází se v hotelu ICON, čp. 1263/6.

Průčelí domu (Obr. č. 34) ve stylu 2. rokoka, chráněné Odborem památkové péče, pokrývá světlá fasáda, již ozvláštňuje soška Anděla strážce nad vchodem. Okna v 1. patře obepíná štukové roubení s mušlemi a rokaji. Po vstupu dovnitř se však ocitáme v jiném světě – moderním, připomínajícím spíše noční bar než hotel. Kaple se nachází v přízemí, nenápadné dveře z chodby na ni nikterak neupozorňují. Kaplička není volně přístupná, personál hotelu však ochotně umožní vstup.

10. 1. Historie domu

Jelikož se tento dům nachází na Novém Městě pražském, je jasné, že historie místa bude sahát daleko. První zmínka o něm pochází z konce 14. století. Někdy kolem poloviny 16. století vyhořel, na jeho místě byl postaven malý domek se zahrádkou. Ten byl postupně přestavován a rozšiřován. Z dřevěného domku zděný, později dvoupatrový činžovní dům.

Od roku 1895 začal objekt sloužit církevním účelům. Získal ho do správy kongregace Chudých sester Ježíše Krista a stal se z něj sirotčinec. 1898 byla do průčelí přidána soška anděla Strážce, jenž vede za ruku dítě podle návrhu Karla Hübschmanna.¹²⁶ V letech 1904 – 1906 byl dům adaptován pro potřeby kongregace, 1914 nástavba 1. patra nad dvorní budovu, 1923 přistavěno 3. patro. Kongregace vlastnila dům do roku 1947, kdy byli odsunuti Němci a s nimi i tento německý řád.¹²⁷

O dům se krátce staral Svaz charity, ale již roku 1950 byl poskytnut Pravoslavné církvi, jako odškodnění za válečné útrapy. Ta zde měla své administrativní úřady, ale i knihovnu, několik bytů, a domovní kapli. I když byl v roce 1958 dům zestátněn, v užívání

Obrázek č. 34– Průčelí hotelu ICON

¹²⁶ BAŤKOVÁ, Růžena a kol. *Umělecké památky Prahy*. S. 608

¹²⁷ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 132

církve zůstal i nadále, spolu se střediskem Pražských pekáren a mlýnů. V polovině roku 1985 byl církvi opět navrácen.¹²⁸

Generální rekonstrukce proběhla v letech 1994 – 1997. Církev ho pronajala. V roce 2007 byl upraven pro potřeby hotelu, který zde nyní sídlí. Dále zde je restaurace a masážní salon. Při rekonstrukci byla zbudována i nová domovní kaple, jež byla 25. května 2008 vysvěcena metropolitou Kryštofem.¹²⁹

10. 2. Kaple

Kaple je velmi prostá, což je způsobeno i jejími rozměry. Zdobí ji pouze nástěnné malby a výklenek oltáře ikona Bohorodice, tzv. Tichvinská ikona (Obr. č. 36). Tato ikona provedená formou mozaiky pochází z původní kaple v domě, která se nacházela v 1. patře ještě před rekonstrukcí. Ostatní vyobrazení světců mají úzký vztah k českému národu. Proti vstupu z chodby se nachází dvojice slovanských věrozvěstů svatých Cyril a Metoděj, na něž shlíží seshora Kristus. V sousedství mozaiky Bohorodice je vyobrazen svatý Rostislav, svatá Ludmila a svatý Václav. Naproti nim je svatý Gorazd, český mučedník doby nedávné, a svatý Jiří, coby patron všech východních slovanských církví. Fresky vytvořil archidiákon Serafim.

Obrázek č. 35 – Pohled do kaple

Celou místnůstku osvětluje pouze jedna lampa, s děrovaným stínidlem, jež vrhá na stěny neobvyklé stíny.

¹²⁸ KRYŠTOF. *Pravoslavná Praha*. S. 131 - 132

¹²⁹ Tamtéž. S. 132

10. 2. 1. Využití kaple

V kapli se nekonají pravidelné bohoslužby, slouží k modlitbám hotelových hostů, a příležitostně se v ní konají bohoslužby či jiné akce, jako například křty knih.

Obrázek č. 36 – Ikona Bohorodičky v oltářním výklenku

11. Závěr

První pravoslavný chrám byl získán již v předminulém století, poslední před několika lety. Od té doby urazila církev dlouhou cestu. Nyní se pravidelné pravoslavné bohoslužby konají v šesti chrámech v několika různých jazycích. Chrámy jsou postupně vybavovány, přibývají nové ikony. Česká pravoslavná církev zažila krušné časy, zejména během 2. světové války a po ní. Ona však vytrvala a v dnešních dnech se opět rozrůstá o nové členy. Bohužel, českých věřících je nemnoho a většinu návštěvníků chrámů tvoří cizinci, či lidé cizího původu. Ale tyto lidé tu nechávají křtít své děti, které vyrůstají tady v České republice, a tak věřím, že v příštích generacích bude znít více a více češtiny a český návštěvník si přestane připadat nepatřičně.

Církev je živý organismus a tak i chrámy si žijí svým vlastním životem. Tak se může stát, že i když člověk přijde v čas bohoslužby, chrám je zavřený. Na druhou stranu, když se člověku poštěstí, potká mnoho milých lidí a ochotných duchovních. Přála bych si, aby má práce přispěla k tomu, aby Pražané byli informováni o tom, že v jejich městě působí pravoslavná církev a že její chrámy jsou jim otevřeny. Snažila jsem se shrnout informace o jednotlivých chrámech a kaplích tak, aby tvořily ucelený soubor, a byly přínosem i pro pravoslavného věřícího.

Summary

Pražské pravoslavné chrámy

Prague Orthodox Churches

Petra Svobodová

This thesis provides overview of orthodox churches – sanctuaries and chapels in Prague being used by Orthodox Church since 1870s. Describing the history of objects and their acquisition for the Orthodox Church, their architecture, facilities, decoration and other aspects. St Nicolas in the Old Town has been the first sanctuary acquired for church, magnificent piece of baroque architecture being used since 1870. After 1945 usage of the sanctuary was forbidden. After unsuccessful attempts of another sanctuary acquisition, the church of St Charles the Borromeo in Resslova street was gained in 1933. Today is it Ss. Cyril and Methodius Cathedral. Paratroopers, who committed assassination of Reinhard Heydrich, Nazi Deputy Reich-Protector, were hiding in this church after the incident. Their disclosure had consequences for the sanctuary and also for the entire Czech Orthodox church. The National Memorial to the Heroes of the Heydrich Terror is built here today. The Sanctuary of the Dormition of the Theotokos (Virgin Mary) on Olšany cemetery has been built as a cemetery chapel already in 1925. It has been used for regular worship as late as 1945. It is the only sanctuary in Prague built from the scratch by the Orthodox church. In the same year the St Nicolas house sanctuary in the so called Professor house in Bubeneč was founded. In 1994 the Orthodox church gained also the sanctuary of Annunciation to the Virgin Mary in Na Slupi street for orthodox worship services. Another sanctuary is located on the territory of The Embassy of the Russian Federation in the Czech Republic. It is called the St George the Victorious sanctuary, which was built in 1999 by expanding of small object. In 2008 the wooden St Archangel Michael sanctuary in Kinsky gardens was acquired, this building was moved there in 1920s from Carpathian Ruthenia. In 2008 the small house chapel in The ICON Hotel in V Jámě street was built which is used mainly for the hotel guests attendees.

Použitá literatura

BAŤKOVÁ, Růžena a kol. *Umělecké památky Prahy. 2. díl., Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha I)*. 1. vyd.. Praha: Academia, 1998. 839 s., 1 mapa. ISBN 80-200-0627-3

BEDRNÍČEK, Pavel. *Příběhy pražských svatyní*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2002. 547 s. ISBN 80-7207-480-6

BENÍČEK, Josef. *Mystika v tradici křesťanského východu: [výběr statí a přednášek Tomáše Špidlíka / přeložil z italštiny a sestavil] Josef Beníček*. Velehrad: Societas, 1994. 62 s.

[BYSTROV, Vladimír.] *Petiční výbor Oni byli první dovoluje si vás pozvat (...)* [Pozvánka na vzpomínkový akt 13. května 2008]. Osobní archiv paní Heleny Ivanovny Musatové

BYSTROV, Vladimír. *Sovětská brutální svévole a československý ustrašený králíček: pokus o esejistický výklad stále nepřiliš známého zločinu z roku 1945*. Vyd. 1.. Praha: Pro Nadační fond angažovaných nestránků vydalo nakl. Euroslavica, 2009. 314 s. ISBN 978-80-85494-85-3

BYSTROV, Vladimír. *Únosy československých občanů do Sovětského svazu v letech 1945-1955*. Vyd. 1.. Praha: Pro Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu vydává Themis, 2003. 343 s. ISBN 80-7312-027-5

BYSTROV, Vladimír, *Z Prahy do GULAGu, aneb, Překáželi*. 1. vyd.. V Praze: Bystrov a synové, 1999. -- 335 s. ISBN 80-85980-15-0

Cesty na východ: Češi v korespondenci M. F. Rajevského. Doubek, Vratislav (ed.). 1. vyd.. Praha: Masarykův archiv - Archiv AV ČR, 2006. 378 s. ISBN 80-86495-39-6

GAVRINĚV, Vladimír. *Ruský pravoslavný hřbitov s kaplí Zesnutí Přesvaté Bohorodice / Uspěnija Presvjatoj Bogorodicy – zkráceně Uspenský chrám / v Praze na Olšanech. Hlas pravoslavi*. Roč. 48., č. 12. Praha: Pravoslavná církev v českých zemích, 1992, ISSN 0323-1089. S. 97-102.

GRIGORIĆ, Vladimír. *Pravoslavná Církev v Republice Československé: historicko-kanonické pojednání o Pravoslavné Církvi v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jakož i na Slovensku a Podkarpatské Rusi v přítomné době, s připojením některých dat o Pravoslavi v dějinách národa československého a karpatoruského/ na základě původních dokladů napsal Vladimír Grigorič*. [1. vyd.] Josefov: Nákladem Vladislava Čerycha, 1926. 127 s.

HRUŠKA, Emmerich Alois. *Stručný průvodce Olšanskými hřbitovy*. Praha: V. Zrubecký, 1940. 59 s.

Chrám svatého Mikuláše [text náboženská obec Církve československé husitské a Jan B. Lášek; fotografie Jiří Všečeka, Miloslav Hušek]. 1. vyd. Praha: V ráji, 1998. [34 s.] ISBN 80-85894-53-X

IVANTYŠYNOVÁ, Tatiana. Pravoslávie v rusko-českých vzťahoch v 60.-70. rokoch 19. stor.: K histórii kostola sv. Mikuláše v Prahe. In *Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848-1918: Zborník venovaný prof. PhDr. Michalovi Danilákovi, CSc. k jeho 65. narodeninám*. Švorc, Peter; Harbul'ová, L'ubica eds.. Prešov : Universum, 1999. ISBN 80-967753-2-4. S. 109-117.

KLÍMA, Stanislav. *Země Husova: Historický průvodce po Praze a po Čechách: S obr. B. Vavrouška, plánem Starého Města Pražského a plánem Tábora*. Praha: Hejda & Tuček 1915. 220 s., 2 plány.

KOPŘIVOVÁ, Anastazie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze: (1921-1952)*. 1. vyd.. Praha: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna, 2001. 113 s. ISBN 80-7050-378-5

KRYŠTOF, Jeho Blaženost, arcibiskup pražský, metropolita českých zemí a Slovenska. *Pravoslavná Praha = Ορθοδοξη Πραγα = Прага Православна = Orthodox Prague: průvodce pravoslavnými chrámy v Praze a mapová příloha*. Πρωτη εκδοση. Εκδοτικός Ατθηνά: Οργανισμός Π. Κυριακίδη, 2010. 164 s. ISBN 978-960-6775-49-9

KUBÍN, Antonín. *Dinzenhoferové a jejich slavná díla v království Českém: Sestavil Antonín Kubín*. Praha: Emanuel Stivín, 1908. 95 s., [26 s. obr. příl.]

LÍBAL, Dobroslav. *Kostel Panny Marie na Trávníčku v Praze*. Praha: Vyšehrad, 1948. 29 s.

MAREK, Pavel – BUREHA, Volodymyr. *Pravoslavní v Československu v letech 1918-1953 : Příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Brno: CKD, 2008. 531 s., 32 s. obr. příl. ISBN 978-80-7325-171-0.

МУСАТОВА, Елена Ивановна. Серковь святителя Николая. *Голос православия: Приложение к журналу Глас православí*. 2008, No. 5-6, s. 12-13.

NEUMANN, Eduard. *Kostel sv. Václava na Zderaze: Historická monografie*. V Praze: Rada starších C.C.S., 1929. 46 s.

PULEC, Kryštof. *Pravoslavný katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje v Praze 1935-1985*. 1. vyd. Praha: Ústřed.církev.nakl., 1988. 29 s.

Sborník referátů ze semináře Roubené skvosty z Podkarpatské Rusi a východního Slovenska: Regionální museum ve Vysokém Mýtě 21. – 22. 11. 2005. 1. vydání. Vysoké Mýto: Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě, 2006. 84 s. ISBN 80-239-7517-X.

STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Průvodce sbírkami Národního musea v Praze Sv. II: Sbírký národopisné*. Praha: Melantrich, vzdělávací a kulturně podpůrný spolek 1932. 64 s.

ŠKODA, Eduard. *Pražské svatyně: kostely, kaple, synagogy, církevní sbory a modlitebny od úsvitu křesťanství na práh 21. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 287 s. ISBN 80-7277-098-5.

ŠNEPP, Otto Antonín. *Chrám sv. Mikuláše na Starém Městě pražském, po stránce historické a výtvarnické a bývalým klášterem, od prvopočátku po dnešní dobu*. Praha: 1944. [Nepublikovaný rukopis uložený v knihovně chrámu sv. Mikuláše]

ŠUVARSKÁ, Eva. Posvícení: 75. výročí katedrálního chrámu v Praze. *Hlas pravoslavi*. Roč. LXV., č. 9. Praha: Pravoslavná církev v českých zemích, 2010. ISSN 0323-1089. S. 24-25

ŠUVARSKÁ, Eva. O nejstarší historii chrámu sv. Cyrila a Metoděje: Požehnané dílo nezahyne. *Hlas pravoslavi*. Roč. LXV., č. 7. Praha: Pravoslavná církev v českých zemích, 2010. ISSN 0323-1089.

ŠUVARSKÝ, Jaroslav – ŠUVARSKÁ, Eva. *Národní památník hrdinů heydrichiády: místo smíření: pravoslavný katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje Praha*. Praha: Pravoslavný katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje, 2002. 18 s.

Umělecké památky Prahy: Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1). Kolektiv autorů za vedení a redakce Růženy Bařkové. Vyd. 1. Praha: Academia, 1998. 839 s. ISBN 80-200-0627-3

Elektronické zdroje

HERNA, Jan. *Historie chrámu Zvěstování* (Sepsáno jako informační materiál pravoslavného chrámu Zvěstování Přesvaté Bohorodice) [online]. [Cit. 26. června 2011]. Dostupné z: http://www.janhernadlouhan.websnadno.cz/Historie_chramu_Zvestovani_.html

Храм Успения Пресвятой Богородицы в Праге [online]. <http://www.pravoslavie.cz/>

Náboženská obec Církve československé husitské Praha 1 – Staré Město [online]. <http://svmikulas.webnode.cz/>

Pražská pravoslavná eparchie [online]. <http://www.pravoslavnacirkev.cz/>

ŠUVARSKÁ, Eva. Katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje oslavuje (1935 – 2010) [online]. [Cit. 24. června 2011].

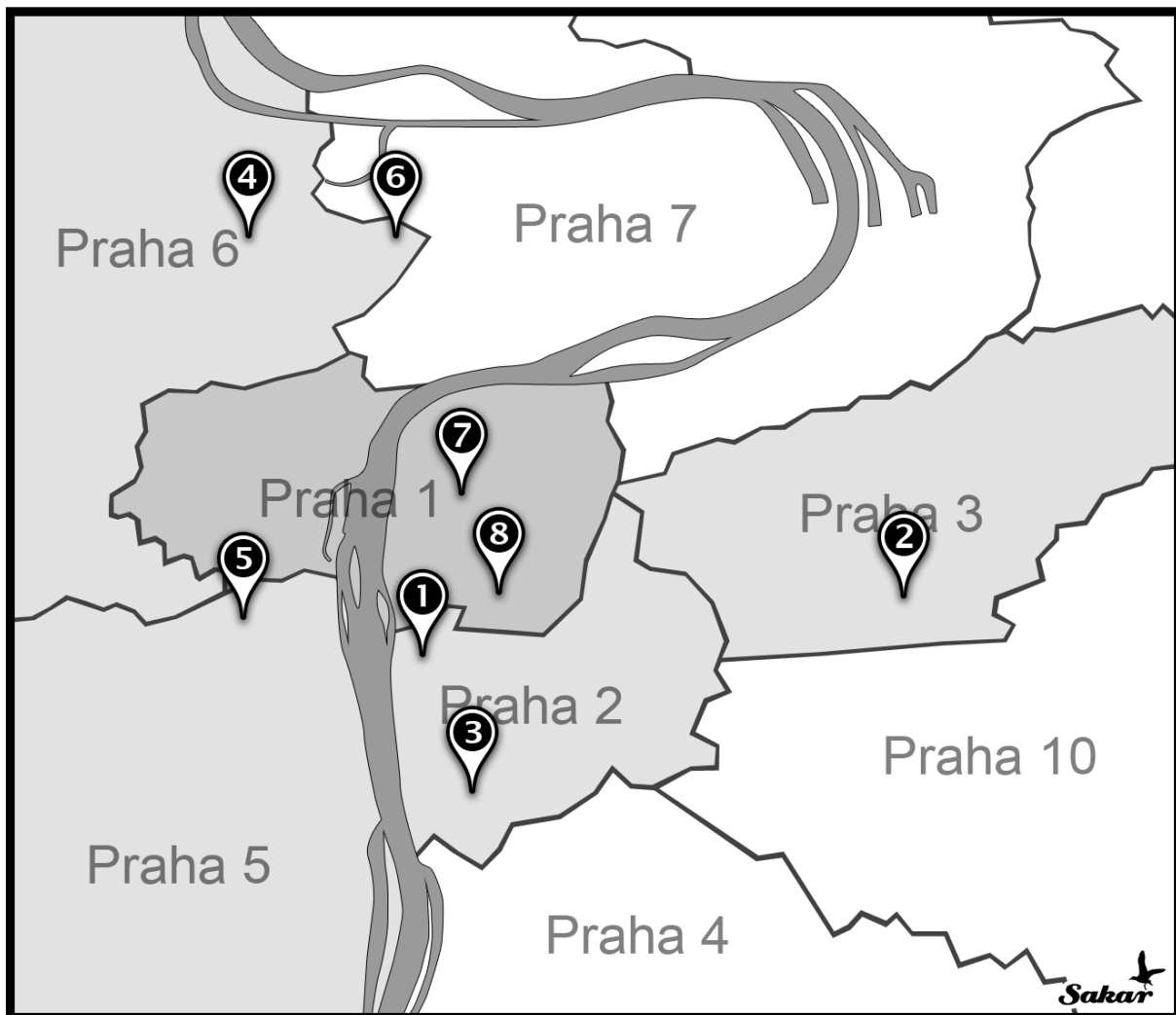
Dostupné z: http://www.pravoslavnacirkev.cz/archiv_aktuality2010.htm

Velvyslanectví Ruské Federace v České Republice [online]. <http://www.czech.mid.ru/cz/>

Seznam příloh

Obrázek č. 1 – Chrám sv. Mikuláše.....	10
Obrázek č. 2 – Bohatá sochařská výzdoba průčelí chrámu	11
Obrázek č. 3 – Záprestonní freska znázorňující Krista.....	12
Obrázek č. 4 – Křišťálový lustr dodnes připomíná působení pravoslavných.....	15
Obrázek č. 5 – Chrám sv. Cyrila a Metoděje.....	16
Obrázek č. 6 – Detail stropní fresky	18
Obrázek č. 7 – Dominantou chrámového vybavení je bezesporu ikonostas	19
Obrázek č. 8 – Kaple sv. Gorazda je nevelká	21
Obrázek č. 10 – Krypta chrámu, na snímku busty Jozefa Gabčíka a Jana Kubiše, za nimi výklenky pro pohřbívání	22
Obrázek č. 9 – Národní památník hrdinů heydrichiády je hojně navštěvován	22
Obrázek č. 11 – Mnoho hrobů označuje dřevěný osmikonečný kříž.....	24
Obrázek č. 12 – Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice, pohled od východu.....	25
Obrázek č. 13 - Ikonostas	27
Obrázek č. 14 – Malby pokrývají celé stěny i strop včetně kopule chrámu	28
Obrázek č. 15 – Krypta chrámu s hroby manželů Kramářových.....	29
Obrázek č. 16 – Mozaika sv. Bohorodice nad hlavním vchodem	30
Obrázek č. 17 – Mozaika sv. archanděla Michaela	30
Obrázek č. 18 – Profesorský dům	31
Obrázek č. 19 – Kaple sv. Mikuláše	33
Obrázek č. 20 - Ikonostas	34
Obrázek č. 21 – Chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice	35
Obrázek č. 22 – Pilíř uprostřed lodi a žebrová klenba.....	36
Obrázek č. 23 – Západní vchod do chrámu	37
Obrázek č. 24 – Ikonostas.....	38
Obrázek č. 25 – Křišťálový lustr.....	38
Obrázek č. 26 – Dřevěný chrám sv. archanděla Michaela.....	39
Obrázek č. 27 – Detail polychromie dveřního portálu.....	40
Obrázek č. 28 – Romantický pohled z ochozu	41
Obrázek č. 29 – Stěna tvořící ikonostas.....	42
Obrázek č. 30 – Věže chrámu	43
Obrázek č. 31 – Chrám sv. Jiřího Vítězného	44
Obrázek č. 32 – Čeští svatí a Bohorodička	45
Obrázek č. 33 – Interiér chrámu	46
Obrázek č. 34– Průčelí hotelu ICON	47
Obrázek č. 35 – Pohled do kaple	48
Obrázek č. 36 – Ikona Bohorodičky v oltářním výklenku.....	49
Obrázek č. 37 – Mapa umístění pravoslavných chrámů a kaplí	56
Tabulka č. 1 – Přehled bohoslužeb	56

Obrázek č. 37 – Mapa umístění pravoslavných chrámů a kaplí

1. Chrám sv. Cyrila a Metoděje, Resslova 9a, Praha 2
2. Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice, Olšanské hřbitovy – 2. obecní hřbitov, přístup z ulice Jana Želivského, Praha 3
3. Chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice, Na Slupi 4a, Praha 2
4. Kaple sv. Mikuláše, Rooseveltova 29, Praha 6 – Bubeneč
5. Chrám sv. archanděla Michaela, Kinského sady, Praha 5
6. Chrám sv. Jiřího Vítězného, Velvyslanectví Ruské federace, Korunovační 34, Praha 6
7. Chrám sv. Mikuláše, Staroměstské náměstí, Praha 1
8. Kaple Všech svatých Země české, Hotel ICON, V Jámě 1263/6 , Praha 1

Tabulka č. 1 – Přehled bohoslužeb

	Pondělí	Úterý	Středa	Čtvrtek	Pátek	Sobota	Neděle
Katedrále sv. Cyrila a Metoděje bohoslužby		8:00				8:00	9:30
Otevřen pro veřejnost						8:00 – 9:30 kaple sv. Gorazda	09.00 - 12.00
Národní památník hrdinů heydrichiády		9:00 – 17:00	9:00 – 17:00	9:00 – 17:00	9:00 – 17:00	9:00 – 17:00	9:00 – 17:00 pouze březen – říjen
Zesnutí Přesvaté Bohorodice na Olšanech - bohoslužby					9:00	16:00	10:00
Otevřen		10:00 – 16:00	10:00 – 16:00	10:00 – 16:00	10:00 – 16:00	10:00 – 16:00	10:00 – 16:00
Zvěstování Přesvaté Bohorodice				9:00		18:00	8:00 a 10:00
Otevřen		11:00 – 14:00		8:30 – 12:00		17:00 – 20:00	7:30 – 13:00
Chrám sv. archanděla Michaela	8:00					18:00 v zimě 19:00 v létě	10:00
Kaple sv. Mikuláše			9:00			16:30	10:00
Chrám sv. Jiří							10:00

Časy pravidelných bohoslužeb se mohou měnit, zejména v době významnějších církevních svátků.